Horizon-TAAL

januaro - februaro Jaargang 51 - nummer 298

Geslaagd Belgisch Zamenhoffeest in LUIK

(Foto: Lode van De Velde)

www.esperanto.be

Met steun van de Vlaamse Gemeenschap

INHOUD

Tweemaandelijks tijdschrift, uitgegeven door de Vlaamse Esperantobond v.z.w.
51ste jaargang - januaro-februaro 2019
Verschijnt de 1ste van elke oneven maand
Overname van artikelen is vrij op voorwaarde dat de bron wordt vermeld en een exemplaar aan de redactie wordt gestuurd

Redactie en administratie: Vlaamse Esperantobond v.z.w. - Lange Beeldekenstraat 169, BE-2060 Antwerpen - tel.: 03 / 234 34 00 - Epost: horizon.taal@esperanto.be
webstek: http://www.esperanto.be/fel/nl

Abonnementen: 30,00 EURO

Rekeningen: t.n.v. Vlaamse Esperantobond, Antwerpen
KBC IBAN BE31 4025 5105 3155, BIC: KREDBEBB
de Post IBAN BE66 0000 2653 3843, BIC: BPOTBEB1

Redactie: Piet Glorieux (piet.glorieux@gmail.com)

Tekstopmaak: Eriko D"Hondt (eriko@telenet.be)

Clubactiviteiten: Katja Lödör (lodorkatja@skynet.be)

Medewerkers: Leo de Dooman, Kevin De Laet , De Smedt Petro, Ivo Durwael, Piet Glorieux, Cyreen Knockaert, Katja Lödör, Kris Panis, Yves Nevelsteen, Paul Peeraerts, Roland Rotsaert, André Ruysschaert, Kristin Tytgat, Lode Van de Velde e.a.
Verantwoordelijke uitgever: Flandra Esperanto-Ligo, Lange Beeldekensstraat 169, BE-2060 Antwerpen, Belgio

Advertentietarieven: (alle prijzen zijn in euro)

* Inlassing van 3x dezelfde advertentie van een drukklaar geleverd exemplaar
Btw-tarief van 21% op deze tarieven.

	1-malig	3-malig*	6-malig*
formaat 1/1	257	625	1000
formaat 1/2	150	375	600
formaat 1/3	110	275	440
formaat 1/4	80	200	320
formaat 1/8	55	140	220
formaat 1/12	30	75	120

TEN GELEIDE

Zou het kunnen dat wij, Esperantisten, ons "teveel" hechten aan onze geliefde taal? Veel Esperantisten hebben een meer dan doorsnee interesse in talen en niet voor niks verklaart het *Manifest van Praag* dat de Esperantobeweging o.a. staat voor meertaligheid. En toch voelen we ons wat ongemakkelijk bij het begrip "meertaligheid". Alsof talen onze concurrenten zijn. De mythe van de toren van Babel, vroeger welbekend in Esperantomiddens, was een impliciet verfoeien van meertaligheid. We zouden beter moeten weten. Boeddhisten zeggen dat "gehechtheid" de oorzaak is van alle lijden. De kramp van het hechten doet pijn. Als je je teveel hecht doet loslaten extra pijn. Misschien moeten wij wat losser omgaan met Esperanto en meertaligheid omarmen, zonder daarbij Esperanto als een (zeer) nuttige kleur in het talenpalet te verliezen. En terecht. Perfecte meertaligheid is voor de meeste stervelingen een onbereikbaar ideaal maar een elementaire kennis van een aantal talen is voor de meeste mensen mogelijk. En willen ze echt goed communiceren hebben ze natuurlijk nog altijd… Esperanto.

Piet Glorieux

23-24 marto 2019: KURSOSEMAJNFINO en Karloreĝo (Charleroi)

Ĉu vi volas babili kun aliaj esperantistoj kaj samtempe ekzerci Esperanton?
Ĉu vi volas lerni multajn interesajn aferojn en Esperanto?
Jes ? Tiam venu al la karloreĝa kurssemajnfino de ILEI Belgio (Internacia Ligo de Esperanto-instruistoj).

Yves Nevelsteen kaj **Kiki Tytgat** paroligos vin pri diversaj temoj kaj plibonigos vian konon de Esperanto.

Kursoj okazas en la **junulargastejo** de Karloreĝo, tuj apud la stacidomo.
La **programo** konsistas el 3 kursoj:
- Kurso 1 – sabate posttagmeze, Yves: pri Esperanto-komputilaĵoj kaj novaj teknikoj
- Kurso 2 – dimanĉe matene, Yves: paroliga kurso nivelo 1
- Kurso 3 – dimanĉe matene, Kiki: paroliga kurso nivelo 2

Sabate vespere Hubert Demeyere prezentos omaĝon al Marcel Delforge.
Atentu! Se vi volas **tranokti aŭ manĝi** vi mem devas mendi ĝin ĉe la junulargastejo (tel. 071/15 81 28, retadreso: charleroi@lesaubergesdejeunesse.be, retejo : lesaubergesdejeunesse.be/charleroi)

Aliĝo: kotizo de po 5 eŭroj por kurso
ĝis la 15a de februaro ĉe kristin.tytgat@skynet.be (tel. 0499/26 68 28)
kun **mencio de la kurso(j)** kiu(j)n vi deziras partopreni
Pli da informoj: esperanto-wallonie.be/eo

ZONDAG 28 APRIL, VLAAMSE ARDENNENDAG

volgens de traditionele formule:
+ Wandelen in de mooie Vlaamse Ardennen.
+ Over de middag genieten met een drankje en een mattetaart van het samenzijn.
Meer info volgt!

BALDAŬ ESPERANTO-KURSO EN LA LIBERA UNIVERSITATO DE BRUSELO?

La 11an de decembro 2018 Léa Barrier, studentino de la franclingva Libera Universitato de Bruselo (ULB) kaj reprezentantino de la studenta organizo Asul, invitis esperantistojn al la Eŭropa Semajno en la universitato. Dudeko da studentoj el diversaj EU-landoj kunvenis dum tuta semajno por reflekti pri eŭropa identeco. Tiucele ili vizitis eŭropajn instituciojn en Bruselo kaj partprenis universitatan programon pri la temo.

Esperanto-teamo organizis por tiuj studentoj enkondukon en la lingvo Esperanto pere de fulmkurso, lerte gvidata de Valer Doumont kaj Adam Brooking, rekte en Esperanto.

La enkonduko "Esperanto kaj la eŭropa identeco" kaj je la fino la interesa debato kun la studentoj okazis en la angla sub la gvido de Kristin Tytgat de la nederlandlingva Libera Universitato de Bruselo (VUB).

Ĉar Léa estas preta subteni Esperanton en la universitato, ni esperas organizi Esperanto-kurson en la ULB dum la printempa semestro 2019.

Kristin Tytgat, decembro 2019

Foto de dekstre maldekstren: Léa Barrier ULB, Nikolao de Buyl EGB, Valer Doumont APE, Bernard-Régis Larue EGB, Adam Brooking VUB kaj Kristin Tytgat VUB

ESPERANTO LOKE

FEL: HORIZONTAAL STIJGEN?

Het traditionele verenigingsleven heeft het moeilijk. Het ledenaantal vermindert zienderogen. Regelmatig verdwijnen clubs met een lange traditie omdat er geen kandidaten meer zijn om bestuurstaken op zich te nemen.
En - vreemd genoeg - nochtans wordt er meer en meer een beroep gedaan op vrijwilligers en lukt het blijkbaar ook om massa"s vrijwilligers te mobiliseren.
Mij lijkt de kern van het probleem: bestuursfuncties betekent verplichtingen en dat spoort niet meer met "vrijwillig". Verenigingen hebben een piramidale structuur, en vrijwilligers handelen horizontaal. Ze kiezen een actieterrein en bepalen zelf wanneer en hoelang ze er tijd aan willen besteden. Er bestaat heel wat lectuur over onderzoeken die het stimulerende effect van de overgang van piramidale naar horizontale structuur belichten.
Ook in de Esperantobeweging zien we dezelfde fenomenen. Het traditionele clubleven vermindert, maar er zijn tientallen vrijwilligers actief met initiatieven die het lokale clubleven overstijgen. Veel vrijwilligers werken geïsoleerd. Heel wat esperantisten weten zelfs weinig of niets van de activiteiten van hun vrienden. Dat vrijwilligerswerk zou - denk ik - effectiever zijn als het plaatsvindt in een duidelijk bepaald kader.
Het mooiste model lijkt me *Vikipedio*. Medewerkers beslissen zelf waarover en wanneer ze een bijdrage leveren, maar ze werken wel in een heel strikte structuur. En het resultaat is wonderbaar: zoveel medewerkers, zoveel kwaliteit en zoveel nut voor Esperantogebruikers!!!
De combinatie van vrijheid om iets te ondernemen wat je interesseert en op een tijdstip dat je past met het werken in een duidelijk omschreven kader verklaart het succes. Het kader maakt het mogelijk mekaar te verbeteren, stimuleert een verhoogde kwaliteit en garandeert de gemakkelijke raadpleegbaarheid.

De initiatieven van esperantisten die actief zijn buiten het kader van een plaatselijke club, zijn onderbelicht. Daarom vragen we aan die "aktivuloj" die zoiets ondernemen zoals congres-organisatie, cursus, informatiestanden, groepsreizen, informatie voor de media, bibliotheekwerking, redactie, uitgeven enz. om een beknopte beschrijving te geven van hun activiteiten

FEL: HORIZONTALE SUPREN?

En Flandrio troveblas dekoj da volontuloj, kiuj spontane kaj energie agadas. Sed trovi anstataŭanton en la estraro de FEL estas ege malfacila.
Tia malfacilaĵo por transdoni estraran taskon ne ekzistas nur en FEL. Ĝi nuntempe videblas en multaj societoj ekster Esperantio: abundas volontuloj en pli kaj pli da servoj sed regule malaperas tradiciaj asocioj ĉar ne plu troveblas kandidatoj por transpreni estrarajn rolojn.
Mi cerbumis pri tio kaj fine venis al jena simpla konkludo: estrara funkcio estas sinonimo por "devigoj" kaj tio ne kongruas kun "volont-uli". Estraroj havas piramidan strukturon sed volontuloj agas horizontale. Ili mem elektas laborkampon kaj mem difinas kiam kaj kiom da tempo ili dediĉas al ĝi. Ekzistas aro da legaĵoj pri la instigaj efikoj post transiro de piramida al horizontala strukturo en movadoj aŭ organizaĵoj.
Sed niaj volontuloj laboras izolite. Malmultaj membroj estas informitaj pri ĉiuj tiuj volontulaj iniciatoj. Ŝajnas al mi ke volontula laboro plej bone efikas kiam ĝi okazas en difinita kadro.
La modelo por mi estas *Vikipedio*. Kunlaborantoj mem decidas pri kio ili volas kontribui kaj kiam ili laboras, sed *Vikipedio* havas striktan strukturon. Kaj vidu: la rezultoj estas vere mirindaj: tiom da kunlaborantoj, tiom da kvalito, tiom da utilo. La kombino de libereco por entrepreni ion kiam kaj pri kio oni interesiĝas kaj la bone difinita laborkadro klarigas ĝian sukceson. La proceduroj permesas korekti unu la alian, konstante instigas al pli bona kvalito kaj ankaŭ garantias la facilajn konsulteblecojn.
Por pli reliefigi la valorajn iniciatojn de ĉiu, kiu entreprenas (aŭ intencas iniciati) ion preter la kadro de la propra loka grupo (kongreso, intergrupa kurso, informa borso, grupvojaĝo, gazetara servo, biblioteko, redaktado, eldonado ...), mi proponas ke tiu priskribu sian laboron en nur kelkaj frazoj en nova rubriko *"Volontula agado de la Esperanto-Forumo* (http://esperanto-forum.org). Aliaj ja povas aldoni reagojn. Ni atendas precipe interŝanĝojn de spertoj, utilajn informojn, raportojn pri rezultoj ks. Ni ne atendas opiniojn, aplaŭdojn, kaj nepre ne frazojn, kiuj komenciĝas per "oni devus". La celo de tiu ĉi iniciato estas diskonigi interesajn aktivaĵojn, inspiri unu la alian, tikli aliajn por kunagadi, kuraĝigi por persisti.
Kompreneble FEL daŭre havas siajn leĝajn devi-

in de nieuwe rubriek "Volontula agado/Vrijwilligerswerk" van Esperanto-Forumo (http://esperanto-forum.org). Je moet je wel eerst registreren voor je iets kan inbrengen.
Andere bezoekers kunnen hier ook reacties kwijt. We hopen vooral op uitwisseling van ervaringen, nuttige inlichtingen, verslagen over bereikte resultaten en dergelijke. Het is geen plaats voor oordelen en zeker niet voor zinnen die beginnen met "men zou moeten". Het doel is interessante initiatieven kenbaar maken, mekaar inspireren, uitnodigen om deel te nemen, aansporen om vol te houden ...
Wie Esperanto leert is doorgaans iemand die gefascineerd is door deze taal en haar mogelijkheden en daarom iets wil bijdragen om haar bekendheid en mogelijkheden te vergroten.
De rubriek ***Volontula Agado/Vrijwilligerswerk*** is een goede plaats om een voorstel te lanceren. Maar bedenk er wel bij dat we van je verwachten dat je je voorstel ook zelf mee wil realiseren.

gojn: kunmeti liston de efektivaj membroj, kunvoki ĝeneralajn kunsidojn, elekti estraron, fari jarraportojn, buĝetojn, jarplanojn, prepari dosierojn rilate al donac-atestoj, eventuale adapti statutojn. Sed ne necesas ke ĉiujn tiujn taskojn plenumu nur la sekretario kaj la kasisto. Se kreiĝos pli da kohereco en la volontula reto, sendube pli facile troveblos volontulo por transpreni almenaŭ parton de tiuj taskoj.
Mi pretas, almenaŭ dum unu jaro, esti iniciatanto kaj kunordiganto de la supre priskribita propono. Post ioma sperto, mi konjektas ke ni devos organizi ankaŭ fizikan kunvenon por kundecidi pri kelkaj facetoj de la strukturo: volontula laboro havigas maksimumon da libereco sed ankaŭ enhavas sindevigojn por sukcesi.

Ivo Durwael

THEATERVOORSTELLING "ESPERANTO" KOMT OOK NAAR GENT

Na Leuven, Hasselt en Genk wordt de eerste theatervoorstelling van Lucas Derycke met als titel "Esperanto" (1) nu ook opgevoerd in Gent. Derycke maakt radiodocumentaires, mockumentaries en radiofictie voor binnen- en buitenlandse omroepen. "Esperanto", opgevoerd door stadstheater *Het Nieuwstedelijk,* is zijn eerste theatervoorstelling, gebaseerd op zijn eigen verblijf en interviews in een Grieks vluchtelingenkamp. Op het podium geen spelers, wel een audiovisuele cocktail van stemmen, interviewfragmenten, projecties en live muziek door Frederik De Clercq.
Het speelt zich af in een Grieks vluchtelingenkamp. Jasmin en Hanna gaan er als vrijwilliger aan de slag. Ze organiseren er activiteiten en proberen de donaties eerlijk te verdelen over de achthonderd Syrische vluchtelingen. De meisjes willen het verschil maken, maar botsen al snel op de grenzen van de realiteit.
Ondertussen in Polen. Een oude Esperantist vertelt hoe het Esperanto zijn redding bleek na de dood van zijn zoon. Met heimwee kijkt hij terug naar de tijd dat zijn ideaal nog springlevend was.
De theatervoorstelling doet dus nadenken over de botsing van idealen en realiteit zonder afbreuk te doen aan die idealen. Volgens de mening van de personen die de voorstelling reeds zagen loont het zeker de moeite.
Praktisch: woensdag 13 februari, 20.00 uur in NTGent Arca
Op https://www.ntgent.be/nl/producties/esperanto vind je meer info.

Katja Lödör

(1) Zie Horizontaal – nr. 49, pg. 11

ESPERANTO LOKE

IN MEMORIAM GEORGE "JORIS" PEPERSTRAETE 1923-2018

Jen mallonga raporto pri rimarkinda persono kies vivo povus interesi niajn legantojn.

Antaŭ dekkvino da jaroj Flory Witdoeckt petis min kontakti maljunan pastron, Joris Peperstraete, en apartamento apud la malsanulejo en Izegem. Mi vizitis lin kaj konatiĝis kun persono, kiu junaĝe kaŝe lernis Esperanton en la mezlernejo, sed intertempe neniam uzis ĝin. Li klarigis, ke li lernis ĝin kaŝe, timante esti primokata de la instruistoj. Lia klarigo pensigis min pri Claude Piron, kiu rakontis, ke iam dum traduko el la latina diris al instruisto, ke iu verba formo eble estas demanda imperativo, kiel li konis ĝin en Esperanto. La instruisto kolere asertis, ke tio estas stultaĵo, ke Esperanto ne estas lingvo, sed nur iu kodo, k.t.p. Pro tiu reago Claude eĉ malsaniĝis kaj devis konsulti psikologon (eble pro tio li interesiĝis pri psikologio) …
Dum sia aktiva kariero Joris estis pastro en diversaj paroĥoj en Flandrujo, instruisto en mezlernejo kaj – rimarkinde – ankaŭ "sendita pastro" en Ruando dum entute dudek jaroj. Tie li respondecis pri la aŭdvida biblioteko de loka monaĥejo/lernejo. Tie li ekhavis la guston pri kunmetado de lumbildoserioj.

Post sia emeritiĝo Joris verkis multajn – preskaŭ profesie faritajn – prezentaĵojn en pluraj lingvoj, precipe pri religiaj aferoj, sed ankaŭ pri sciencaj kaj ĝeneralaj aferoj, ekzemple pri historio, urboj, la universo, ... Relerninte Esperanton, li zorge tradukis multajn el ili en tiun lingvon kaj petis min provlegi la tekstojn. Mi memoras ankoraŭ kiel mirinde bone kaj klare li prononcis ilin.

Antaŭ kelkaj jaroj Joris sciigis al mi, ke li estas en la malsanulejo post operacio kaj ke li deziras, ke mi vizitu lin. Tion mi faris. Li petis min iri en lian apartamenton kaj kunpreni ĉiujn prezentaĵojn, kiujn li faris en Esperanto, krom la granda meslibro, kiun li postlasos al juna pastro. Religiulino de la malsanulejo akompanis min por malŝlosi la pordon. Mi trovis ĉion laŭ la priskribo de Joris. Mi transdonis la KD-aron al Roland Rotsaert, kiu sekurigis ilin en Esperanto-fondaĵo Cesar Vanbiervliet.

Kun bedaŭro mi eksciis la forpason de tiu klera kaj afabla homo.

Leo De Cooman

TALENONDERWIJS BIJ KINDEREN: PUNTJES OP DE i

Er heerst nogal wat controverse over het nut van vroeg beginnen met talen leren. Dat (gedwongen) meertaligheid bijvoorbeeld bij kinderen met een migratieachtergrond een handicap is. En dat hoe vroeger men begint met het aanleren van talen, hoe meer baat men er later van heeft. Een en ander is relatief zoals blijkt uit een Duitse studie en uit een uiteenzetting van onderwijssocioloog Organ Agirdag van de Katholieke Universiteit Leuven. Maar begrijp het niet verkeerd: meertaligheid is een troef. Daarom is het betreurenswaardig dat de taalkennis van Vlaamse kinderen achteruitgaat. Een aantal onderwijsspecialisten van de VUB roepen zelfs op tot een marshallplan voor het talenonderwijs.

Vroeg met taalonderwijs beginnen is niet altijd goed

De uitspraak dat "als kinderen vroeg met een vreemde taal in contact komen, ze die taal snel aanleren", moet gerelativeerd worden.
Kinderen die in het eerste jaar een vreemde taal aangeleerd krijgen, beheersen de taal zeven jaar later minder dan kinderen die in de derde klas beginnen. Tot deze conclusie komen een aantal professoren van de Ruhr-universiteit Bochum na een langetermijnstudie (van 2010 tot 2014) in de deelstaat Nordrhein-Westfalen.

De onderzoekers verzamelden gegevens van 5.130 leerlingen die taalles Engels kregen.

Een van de mogelijke verklaringen, volgens de onderzoekers, is dat het aanleren van de vreemde taal op een moment komt dat kinderen nog behoefte hebben aan een intensiever contact om een taal op duurzame wijze aan te leren. De onderzochte leerlingen kregen slechts 90 minuten per week les.

Wat ook speelt is het verschil tussen de aanpak van het talenonderwijs in de basisschool (dit zijn in Duitsland de leeftijden van 6 tot 10 jaar) en de secundaire school. In de basisschool gaat het er speelser aan toe, terwijl het talenonderwijs in de middelbare school meer cognitief georiënteerd is, met grammatica en woordenschat.

De onderzoekers stellen het belang van het vroeg beginnen met een vreemde taal niet in vraag. Integendeel, ze pleiten voor meer inspanningen tot taalverwerving in het voortgezet onderwijs.

Vroeg beginnen met vreemdetalenonderwijs kan helpen bij het sensibiliseren van kinderen voor taalkundige en culturele diversiteit, maar men mag geen al te hoge verwachtingen koesteren van het al te vroeg beginnen met een vreemde taal. Het zou ook nuttig zijn om het talenonderwijs in basis- en secundaire scholen beter op elkaar af te stemmen.

Nils Jaekel, Michael Schurig, Merle Florian, Markus Ritter: From early starters to late finishers? A longitudinal study of early foreign language learning in school, in: Language Learning, 2017, DOI: 10.1111/lang.12242

Meertalige kinderen hebben een slechter rapport. Echt?

Prof. dr. Organ Agirdag, onderwijssocioloog aan de KUL, had het in Open Universiteit Vlaanderen over de schoolprestaties van kinderen die thuis een andere taal spreken. Het betreft hier zo"n 28 % van alle kinderen in Vlaanderen. De overgrote meerderheid van deze kinderen spreekt behalve die andere taal ook Nederlands.
Een eerste conclusie uit grootschalig onderzoek in Vlaanderen is dat er een gigantische kloof gaapt tussen de schoolprestaties van eentalig Nederlandse kinderen en deze "meertalige" kinderen. Een kloof van één tot twee jaar.

Deze situatie is dramatisch, enerzijds omdat onderwijs heel belangrijk is en anderzijds omdat het percentage van deze kinderen jaar na jaar stijgt. Prof. Agirdag noemt het een van de grootste uitdagingen van de eenentwintigste eeuw.

Meestal wijt men die prestatiekloof aan het feit dat deze kinderen heel vaak een andere taal gebruiken en daardoor een taalachterstand ontwikkelen. Grootschalig onderzoek echter toont aan die veronderstelling niet klopt. Het blijkt dat het effect van die meertaligheid vooral afhangt van wat ze met hun ta(a)l(en) doen. Zo is het positief dat kinderen thuis met hun ouders hun moedertaal kunnen gebruiken omdat het de emotionele band met hun ouders versterkt. Tv-kijken heeft zelden een positief effect. Nederlands spreken op school heeft – natuurlijk – ook een positief effect en daarbij is het belangrijk dat kinderen zo snel mogelijk samenzitten met andere Nederlandstalige kinderen zodat ze genoeg oefenkansen krijgen. Boeken en kranten lezen, in om het even welke taal, is ook gunstig.

Over dat laatste onthult een recent PISA(*)-onderzoek dat de score voor wiskunde (!) een stuk beter is voor leerlingen die geen boeken/kranten lezen en leerlingen die het wel doen. En nog merkwaardiger, in hoe meer talen ze dat doen, des te hoger hun score.

Meertaligheid biedt dus enorm veel kansen om de onderwijskloof te dichten, maar deze meertaligheid op school moet erkend en gewaardeerd worden en dat gebeurt niet altijd. Enkel de goede beheersing van het Nederlands wordt gewaardeerd. En dat wordt niet alleen naar de leerlingen gecommuniceerd maar ook naar de ouders: "Spreek Nederlands met je kinderen".

Grootschalig onderzoek in Vlaanderen wijst uit dat 78% van de leraren vindt dat er op school geen andere taal mag worden gesproken door anderstalige leerlingen. Slechts 14% vindt dat er plaats moet zijn voor boeken in de moedertaal van de leerlingen. De overgrote meerderheid van de anderstalige leerlingen bevestigt dat ze hun moedertaal niet mogen gebruiken op school, zelfs niet om iets uit te leggen aan een klasgenoot. Nochtans kan dit heel nuttig zijn, want, aldus prof. Agirdag, zo ontneemt men hen leerkansen. Die uitsluiting van andere talen op school gebeurt met de beste intenties, maar het resultaat is dat leerlingen zich schamen voor hun moedertaal en … voor hun ouders. De "troef" van de meertaligheid wordt op die manier een bron van schaamte.

De oplossing is volgens prof. Agirdag niet dat de lat van het kennisniveau van het Nederlands zou worden verlaagd maar wel dat de diverse moedertalen meer worden gewaardeerd. En dat kan door het maken van goede afspraken. Bijvoorbeeld kinderen stimuleren om boeken te lezen in hun moedertaal en er ook informatie uit te halen. En er over waken dat kinderen niet worden uitgesloten vanwege een of andere moedertaal.

De professor besluit dat meertalige kinderen op school een slechter rapport hebben, maar dat dit niet komt door het feit dat ze meer talen spreken maar omdat die capaciteiten op school te weinig benut worden.

(*) Programme for International Student Assessment (PISA) is een internationaal vergelijkend onderzoek bij vijftienjarige leerlingen op initiatief van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO).

Vlaams talenonderwijs in crisis

Het idyllische beeld van de Vlaming "die zijn talen goed kent" heeft een knauw gekregen. In het weekblad Knack van 21/11/18 trekken onderwijsspecialisten aan de alarmbel.
Een onderzoek van de KU Leuven i.v.m. de kennis van het Frans wijst uit dat het probleem begint in de lagere school, maar verdergaat in het voortgezet onderwijs, vooral KSO en TSO. Voor Engels komen we volgens Knack "nog maar op de elfde plaats" in de English Language Proficiency Index(1).

Het onderwijs, d.w.z. de docenten gaan er nog altijd van uit dat inductief onderwijs, "eerst de praktijk en dan de theorie", de goeie aanpak is. Overtuigend wetenschappelijk onderzoek wijst echter uit dat de deductieve aanpak, zeg maar het klassieke talenonderwijs, het beste resultaat geeft.

Volgens onderwijskundigen aan de universiteiten gaapt er een kloof tussen het lerarenonderwijs en het wetenschappelijk onderzoek. Het probleem is dat men de onderzoeksliteratuur verkeerd heeft geïnterpreteerd. Kinderen die inderdaad ondergedompeld worden in een taalbad, bijvoorbeeld migrantenkinderen die in een Nederlandstalige omgeving opgroeien, leren heel snel de taal.

Daar geldt inderdaad dat hoe jonger je begint, hoe

beter. Maar in de schoolcontext, waar kinderen maar enkele uren per week taalles krijgen, is het net omgekeerd. Daar geldt eerder dat een oudere leerling sneller talen leert dan een jongere. Conclusie: vroeg beginnen op school heeft weinig zin. Op termijn heeft het moment waarop men op school met talen begint geen effect op het niveau dat kinderen later halen.

Immersieonderwijs geeft de beste resultaten en Canada bewijst dit, waar dit soort onderwijs bijna veralgemeend is. Immersieonderwijs betekent dat leerlingen vanaf het eerste leerjaar uitsluitend onderwijs in de tweede taal krijgen. Pas na verloop van jaren krijgen ze weer les in hun moedertaal. Maar zelfs dan behalen de leerlingen nooit het niveau van een moedertaalspreker.

Een voorbeeld van de kloof tussen onderwijspraktijk en wetenschappelijk onderzoek is dat er bijvoorbeeld voor het secundair onderwijs geen standaardwoordenlijst bestaat. Deze bestaat wel in het lager onderwijs.

De invoering van het CLIL(2)-onderwijs is een positieve evolutie, maar het is niet evident om leraren met een voldoende hoog niveau van de vreemde taal te vinden.

Het probleem van het talenonderwijs is budgettair maar vooral structureel. Er is een probleem met de instroom van de lerarenopleiding, waarvan het niveau van de beginnende studenten te laag is.

Vooral Frans is een serieus probleem: “Engels is een taal, Frans is een vak”. Nochtans is kennis van het Frans bij het zoeken naar een job nog altijd een belangrijke troef.

Een van de grote problemen vandaag is dat bijna alle aandacht naar de STEM-vakken gaat. Het behalen van een voldoende hoog niveau van taalkennis is minder belangrijk. Kiezen voor talen is een negatieve keuze, en dan vooral andere talen dan het Engels. Zo heeft de katholieke onderwijskoepel beslist dat scholen een uur Frans voor Engels mogen inruilen.

Het is een algemeen, zelfs mondiaal, verschijnsel dat talen leren “gedateerd” is. In de Engelstalige wereld, waar iedereen zich stilaan deel van voelt, vragen ze zich af waarom ze nog een andere taal zouden leren als iedereen toch Engels leert.

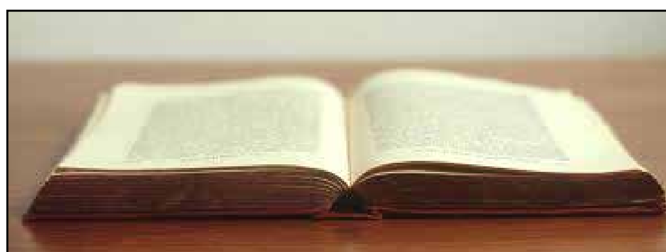
Sommigen menen dat de technologie, bijvoorbeeld Google Translate of internetcursussen om “in een wip” een taal te leren, alle communicatieproblemen zal oplossen en het creëert de kwalijke illusie dat talen leren eenvoudig kan zijn.

Maar – en dat bevestigen/bekennen de taalleraars – een taal leren vergt veel moeite en motivatie.

(1) English Language Proficiency Index noemt zich ““s Werelds grootste ranglijst van landen en regio”s op basis van Engelse vaardigheden”. België hoort nog bij het kransje van de “ver gevorderden” (sic) (de 12 beste van de 88 deelnemende landen), maar ver na Zweden en Nederland. Ik vind die “nog maar elfde” enigszins eigenaardig, want in de eerste editie van die index was België zesde op 54. Zo bijster grote (Engelse) “talenknobbels” waren de Vlamingen toen ook blijkbaar niet. Proeven we hier een overwaardering van het Engels?

(2) Content and Language Integrated Learning. Scholen mogen sinds 2014 niet-taalvakken zoals geschiedenis of aardrijkskunde in een vreemde taal geven.

Piet Glorieux

LINGVO

OVER HET VERTALEN VAN POËZIE

Er werd mij gevraagd een gedicht vanuit het Nederlands naar het Esperanto te vertalen, waar ik met veel plezier op inging gezien mijn interesse voor zowel poëzie als voor vertalen.

Het gedicht werd geschreven door Jan Verhaverbeke van het Vlaams Compostelagenootschap. Zie www.compostelagenootschap.be voor meer informatie. Het gedicht werd inmiddels naar meer dan twintig talen vertaald, nu dus ook naar het Esperanto.

Inhoud versus vorm

Proza en poëzie vertalen vergt een heel verschillende aanpak. Bij proza zijn vooral de formulering en woordkeuze belangrijk, terwijl men in de poëzie daarbij ook nog eens rekening moet houden met ritme, rijm en andere mogelijke vormvereisten.

Nu zijn er twee uiterste manieren om poëzie te vertalen: ofwel behoudt men de inhoud en maakt men een heel getrouwe vertaling, ofwel behoudt men de vorm. In dit laatste geval zal de inhoud (soms zelfs zeer sterk) afwijken van het origineel. De vertaling ligt ergens tussen deze twee uitersten in. Het is aan de vertaler om te kiezen bij welk van de twee uitersten het meer zal aanleunen.

Een voorbeeld waarbij men zeer sterk voor de vorm zal kiezen is het sonnet, een veertienregelig metrisch gedicht, bestaande uit een octaaf (2 keer 4 versregels met als rijmschema ABBA) en een sextet (6 versregels, eventueel met een witregel na de 3e of 4e versregel en een rijm als CDC DCD). Voorts bestaan de versregels doorgaans uit 5 jamben, d.w.z. een onbeklemtoonde lettergreep telkens gevolgd door een beklemtoonde.

Gezien de strakke vorm van het sonnet, zal bij de vertaling ervan de inhoud moeten wijken voor de vorm, m.n. metrum én rijm. Het spreekt vanzelf dat de grote lijnen van het gedicht behouden blijven.

Getrouwe vertaling

Aangezien het voorgelegde gedicht eerder verhalend was en zonder een vast metrum, heb ik gekozen voor een getrouwe vertaling.

Het originele gedicht heeft als rijmschema AABB. Dit is het eenvoudigste rijmschema en wegens de vele kinderliedjes en -versjes die dit schema gebruiken, niet echt een dankbaar rijmschema. Om deze reden, en ook omdat de woorden in vertaling zich niet zomaar laten rijmen, heb ik het subtieler aangepakt en voor de zogenaamde “halfrijmen” gekozen, d.w.z. dat de 2 eindklinkers telkens rijmen, soms zelfs 3 eindklinkers en in uitzonderlijk geval slechts 1.

Enkel de laatste klinker laten rijmen is in het Esperanto uiteraard niet moeilijk vanwege de veelgebruikte uitgangen (-a, -i, -o, -as, …), daarom heb ik ook op de voorlaatste klinkers gelet.

Het rijmschema volgt op deze manier het origineel, namelijk AABB, behalve de 4e strofe waar het ABBA geworden is omdat de woorden in vertaling nu eenmaal zijn wat ze zijn en een andere oplossing de inhoud te veel zou aantasten.

Keuzes maken

Zowel bij dichten als bij vertalen draait het om het maken van keuzes in woordgebruik en woordvolgorde, formulering, beeldspraak enzovoort, die elke dichter en vertaler op zijn of haar persoonlijke manier maakt. Een andere vertaler zal hier en daar ongetwijfeld andere keuzes maken en zo tot een andere vertaling komen.
Vergelijk gerust het originele gedicht met de vertaling en ga na waar je misschien andere keuzes zou maken. Of beter nog, maak je eigen vertaling en vergelijk ze achteraf met de mijne.

Lode Van de Velde

Ballade van de weg

De Heer gaf in mijn rechterhand een staf,
Zijn steun op weg naar het apostelgraf.
Hij hing om mij een kleine voorraadtas
en ook de schelp die "t pelgrimsteken was.

Hij wees mij toen de weg voor dag en nacht
de verre weg waarop Sint Jakob wacht.
Zo toegerust ben ik op tocht gegaan,
een tocht die zoveel mensen hebben voorgedaan.

Ik heb Sint Jakob niet op "t eind ontmoet
maar hij heeft mij al bij " t vertrek gegroet.
Hij bleef mijn onafscheidelijk gezel,
ik hoord" of zag hem niet, maar voelde "t wel.

Het doel dat in het westen ligt,
de stad van de apostel kwam in zicht.
Ik zag van de heuveltop in "t middaglicht
drie torens naar de ster gericht.

Daar is het dat hij onverwacht verdween.
Verwijtend vroeg ik: "Waarom laat ge mij alleen,
nu "t doel bereikt is, de beloofde stad,
waar ik met u een afspraak had?"

Plots staat hij weer naast mij en spreekt mij aan:
"Niet ik liet u alleen, maar gij bleef staan.
Zelfs Compostela is maar doortocht op uw baan
die elke mens ten einde toe moet gaan."

Jan Verhaverbeke

La balado de la vojo

La Sinjoro al mia dekstra mano donis bastonon,
Lia apogo survoje al la tombo de la apostolo.
Li pendigis ĉirkaŭ mi malgrandan provizosakon
kaj ankaŭ la konkon, signo de la pilgrimanto.

Li montris al mi la vojon dum tago kaj nokto
la malproksiman vojon al kie atendas Sankta Jakobo.
Tiel ekipita mi ekiris mian longan vojon,
Vojaĝon, kiun antaŭ mi faris jam multaj homoj.

Mi ne renkontis Sanktan Jakobon ĉe la fino
sed li salutis min jam ĉe la ekiro.
Li restis mia kunulo sen forlasi min,
Mi aŭdis nek vidis, sed sentis lin.

La celo, kiu kuŝas en la okcidento,
la urbo de la apostolo, aperis antaŭ miaj okuloj.
Mi vidis sur la montopinto en la tagmeza lumo
tri turojn direktitajn al la stelo.

Tie estis, ke li neatendite malaperis.
Riproĉe mi demandis: "Kial vi sola lasas min,
nun ke la celo estas atingita, la promesita urbo,
kie mi havis kun vi rendevuon?"

Subite li staras apud mi denove kaj alparolas min:
"Ne mi lasis vin sola, sed estis vi kiu haltis.
Eĉ Kompostelo estas nur haltejo sur via vojo
kiun devas iri ĝis la fino ĉiu homo."

Jan Verhaverbeke
(vertaling: Lode Van de Velde)

Mi elektis poemon de MIZERUĤA Ŝmuel (1929-2010). Israelano, naskiĝis en Kievo (Ukrainio). Post la studoj iĝis inĝeniero pri maŝinprojektado. Esperantisto de 1958. Granda sukceso estis por li, ke en 1984 William Auld inkluzivigis lian poemon 'La vorto' en la Antologio de Esperanto, kiun UEA eldonis kadre de la Jubilea Kolekto Jarcento de Esperanto.

LA VORTO

1) Hebreoj ĝin eldiras ĉe renkonto,
Sincere elparolas dum disiĝo,
Kantisto disaŭdigas ĝin en kanto,
Profetas ĝin rabeno dum la preĝo.

2) Kun tiu vorto eblas ĉiuj kreoj,
Feliĉo venas al hebrea dom'.
Muzike tial sonas al hebreoj
La multsignifa vort' "Ŝalom".

3) En packonstru' unua staras trabo.
Ni strebos, ke finluktu pacprogram',
Ke al Hebreo venu de Arabo
La multsignifa vort' "Salam".

4) Triumfis en Kamp David pacideo.
Ripetas ĝoje ĉiu nobla hom',
Kristano, Muzulmano kaj Hebreo:
"La Paco", "Peace", "Salam", "Ŝalom".

Het woord

1) Hebreeërs zeggen het bij een ontmoeting,
oprecht zeggen ze 't bij 'n afscheid,
Een zanger laat 't horen in 'n zang,
Een rabbijn zegt het voor in het gebed.

2) Met dat woord is alle schepping mogelijk.
Komt geluk naar een Hebreeuws huis.
Als muziek luidt daarom voor Hebreeërs
het veel betekenend woord "Sjalom".

3) In de opbouw van vrede staat eerst een balk.
We streven ernaar, dat een vredesprogramma het wint,
dat naar een Hebreeër kome, vanwege een Arabier,
het veelzeggende woord "Salam".

4) Zegevierde in Camp David een vredesidee.
Herhaalt vrolijk elke nobele mens,
Christen, Mohammedaan en Hebreëer:
"Vrede", "Peace", "Salam", "Sjalom". -------------------------

---

LA TITOLO La vorto.
Jen eble titolo iom mistera, ĉar ĝi povas referenci tiom da vortoj!
Jam la simpla legado aŭ aŭdado de tiu titolo certe sugestos en ĉies kapo ion specialan.

STROFO 1

<u>Verso 1</u> **Hebreoj ĝin eldiras ĉe renkonto,**
hebreo = ?
ano de antikva semida° gento, kiu fiksiĝis° en Palestino (PIV) — *semitisch*; *zich vestigden*
Interkrampe, ĉu ni kredu jenan opinion de Z. pri hebreinoj: "La beleco de la hebreinoj havas karakteron kortuŝan°"? — *kiu tuŝas la koron*
Detalo: ĉu ili 'diras' aŭ '**eldiras**' tiun vorton?
'Eldiras' insistas pli klare pri la ago° de la parolanto. — *actie*
Kp. eble kun ndl. *spreken/uitspreken.*
Kion ni en niaj okcident-europaj landoj kutimas diri
ĉe renkonto?
Ĝenerale ni unue deziras bonan tagon aŭ eble pli precize laŭokaze bonan parton de la tago: bonan matenon, tagmezon, vesperon, nokton.

<u>Verso 2</u> **Sincere elparolas dum disiĝo,**
Kaj ni?
Denove laŭokaze la samajn dezirojn kaj aldone variajn bondezirojn pri la estonteco.
Kiaj personoj tamen ne volonte elparolus tiun gravan° vorton? — *belangrijk*
Tiaj, kiuj pensas, ke la situacio ne devigas° ilin fari tian paŝon. — *verplichten*

<u>verso 3</u> **Kantisto disaŭdigas ĝin en kanto,**
Kp. aŭdigas / disaŭdigas.
La prefikso '**dis**' esprimas klare:
dividon°, foriĝon° aŭ forigon en diversaj(n) direktoj(n). — *deling; verwijdering*

<u>verso 4</u> **Profetas ĝin rabeno dum la preĝo.**
rabeno = ?
kultestro° de juda komunumo — *eredienstleider*
Kio estas profeto?
Homo, kiu pretendas antaŭdiri estontaĵojn° — *voorspellen; aĵoj kiuj estos en la futuro*
Kio estas tiu '**preĝo**'?
Ago kaj vortoj de iu, kiu preĝas, alivorte, kiu turnas sin al sia dio aŭ al alia objekto de kulto

por tiun honori, aŭ danki, aŭ eble peti de tiu favoraĵon (PIV).

STROFO 2

verso 5 **Kun tiu vorto eblas ĉiuj kreoj,**

Kiu povas esti tiu vorto?

Certe devas temi° pri iu nekutima, *gaan over*
eksterordinara° vorto. Ĝi devas do *buitengewoon*
esti vere dia. Aŭ ĉu ni pensu pri la biblia "En la komenco estis la Vorto", kio cetere bone rilatas al "ĉiuj kreoj"?

Kp. **kreo, kreado**: ago de tiu, kiu kreas.
la rezulto: **kreaĵo**.

verso 6 **Feliĉo venas al hebrea dom'.**

feliĉo: jen bela difino el la vortaro PIV:
Sento, stato de plenkontenteco.

Tiu mensostato° certe estas *staat van de geest*
bone memorinda !

Kiel tamen **akiri**° tian staton? *verwerven, krijgen*
Jen sendube la plej ĝenerala deziro de la tuta homaro !

Espereble la legantoj jam ofte povis vivi en tia eksterordinara stato !

versoj 7-8 **Muzike tial sonas al hebreoj**
la multsignifa vort' "Ŝalom".

Finfine ni ekscias pri kiu vorto temas: ŝalom!
Kial tiu vorto "Ŝalom" sonus tiom **muzike**?
Verŝajne pro ĝia psikologia valoro por tiuj homoj.

STROFO 3

verso 9 **En packonstru' unua staras trabo**.

paco = ?

stato de regno, nacio aŭ alia homgrupo, kiu ne estas militanta kontraŭ alia;
ofte figura:
stato de nacio, gento, familio ktp., inter kies anoj ekzistas nenia malakordo aŭ
malkonsento°. *onenigheid*
ankaŭ: stato de psiko, kiu ne estas
maltrankviligata° de zorgoj, *niet verontrust rakend*
timoj°. *angst*

Do oni komprenu, ke temas pri io, kion ĉiuj deziras.

Kio povas esti tiu **trabo**?

Laŭlitere longa, dika, fortika° *stevig*
ortangula° peco° el metalo, *rechthoekig; stuk*
betono aŭ ligno°. *hout*
Ĉiakaze, ĝi logike devas esti ege solida.

Tia komenciĝo estas vere
senspiriga°! (kiu, kio ne lasas spiri) *adembenemend*

verso 10 **Ni strebos, ke finluktu pacprogram'**

strebi = ?

energie streĉi la fortojn de la korpo, menso aŭ
spirito, por atingi° celon° (PIV). *bereiken; doel*

Kio do estas ilia celo?
atingi pacon.

STROFO 4

Versoj 13-14 **Triumfis en Kamp David pacideo.**
Ripetas ĝoje ĉiu nobla hom',

Kial tia ideo tie **triumfis**?
Verŝajne ĝis tiam tute ne imageblis tia ideo, ĉar la ĝenerala situacio estis milito.

Kamp David = ?

La somerloĝejo de la usonaj prezidentoj en la ŝtato Maryland. En 1978, sub la impulso de prezidento Carter, estis tie subskribita la paco aranĝo inter prezidento Sadat (Egiptujo) kaj ĉefministro Begin (Israelo). Ĝi enhavis planon por paco en la Meza Oriento.

nobla homo= ?
Havanta altajn moralajn kvalitojn.

versoj 16 **"La Paco", "Peace", "Salam", "Ŝalom".**

NB. Neniu referenco pri Esperanto !
La poemo estas skribita en la eŭforio post la pacakordoj de Kamp David. Kvardek jarojn poste ne estas paco en la regiono. Daŭra espero certe restas necesa, sed ĝi ne estas sufiĉa.

PLIE KOMENTOJ PRI KELKAJ VORTOJ

La vorto (titolo)

1) **Pli bona estas vorto afabla ol kuko agrabla**[Z].
Letterlijk: Beter een beleefd woord dan een aangename koek.

Aliflanke, se agrabla kuko estus donita sen ia
akompana° vorto, kian impreson tio *begeleidend*
povus doni?

Certe de supereco de la donanto super la alia. Kompreneble, se ambaŭ estas donataj samtempe, tiam la agrableco povus atingi ... kvazaŭ perfektecon.

2) **De vorto ĝentila ne doloras... la lango**[Z].
Lett.: Vriendelijke woorden doen de tong geen pijn.

Dirinda kiam?

Kiam tia vorto ne estis donita.
La diraĵo povas fakte esti ne nur konstato, sed
ankaŭ... riproĉo° *verwijt*

Alivorte°, oni ne timu° aŭ ne.. *andersgezegd; vrezen*
forgesu, uzi tian vorton !

Ni tamen notu ankoraŭ alian eblon pri ĝentila vorto:

3) **Per vorto ĝentila ĉio... estas facila.**
Lett.: Met een vriendelijk woord is alles gemakkelijk.

Jen certe bela rimo por instigi homojn al... bonvolo.

4) **Pro vorta piko, ofte perdiĝas... amiko**[Z].
Lett.: Door een stekelig woord verliest men vaak een vriend.

Rimarkindas la amuza rimo de du kontrastitaj° vortoj !

5) **Malsaĝulo diris vorteton,**
saĝulo komprenas la tutan aferon[Z].
Lett. Een dwaze zei een woordje, een wijze begrijpt de hele zaak.
Een goede verstaander heeft maar een half woord nodig.

6) En diskuto oni povas lasi al iu la **lastan vorton.**

Alivorte?

Oni ne kontraŭdiras, lasas lin **venki**°. *overwinnen*

Kiam cetere° oni devas nepre° *trouwens; beslist*
teni sian vorton?

Kiam oni promesis ion.

Z. plie pri donita promeso:

7) **Vorto donita estas kiel leĝo**[Z].
Lett. Een gegeven woord is als een wet.

Kial donita vorto estus tiom grava?

Se ĝi ne estus tenata°, neniu iam ajn *gehouden*
plu kredus la doninton.

8) Estas krome bone konate, ke kiu **ŝparas** siajn vortojn, estas ... prudenta.

Aliflanke°, kiu ne ŝparas siajn vortojn, *anderzijds*
tiu estas... parolema, babilema° kaj *praatziek*
krome riskas laŭokaze esti...
nesingarda. *niet voorzichtig*

Preĝo. (verso 4)

1) **Fasto kaj preĝo.. riĉecon ne donas**[Z].
Lett.: Vasten en bidden geeft geen rijkdom.

Kio estas fasto?
Stato de nemanĝado.

Kiaj homoj emas fasti?
Jen kutimaj agoj ĉe ege fervoraj° *ijverig*
kredantoj.

2) **Preĝon faru, sed... farunon preparu**[Z].
Lett.: Bid, maar bereid je meel.

Alivorte, se oni estas aktiva kredanto, oni estu ankaŭ samtempe... atenta realisto.

Kiel taksi° tiun admonon°? *inschatten; aanmaning*
Jen certe ege realisma admono, eble eĉ tro por iuj tre religiaj?

Krei. (verso 5)

1) **Okazo kreas ŝteliston**[Z].
De gelegenheid maakt de dief.

Kial?

Okazo sugestas per si mem iajn ideojn. Se estas
malfacile perforte eniri°, la potenciala *inbreken*
ŝtelisto estas fortimigita°. Do tio estas *afgeschrikt*
efika antaŭgarda° aranĝo°. *preventief; maatregel*

2) **Neniu kreaĵo estas por mi tiel abomena kiel araneo**[Z].
Lett.: Geen enkel schepsel is voor mij zo afschuwelijk als een spin.

Ĉu jen **serioza** aŭ **ridinda**° ideo? *belachelijk*
Verdire°, oni *om de waarheid te zeggen*
prefere° ne persone prijuĝu° *liever; beoordelen*
tiajn individuajn reagojn !

Feliĉo (verso 6)

Ĉi-sube mi ŝatus prezenti kelkajn esprimojn pri tiu fama vorto **feliĉo.**

Laŭ Z. ni ne havas tiom da influo sur nian feliĉon:

1) **Feliĉo leĝon... ne konas**[Z].
Lett.: Het geluk kent geen wet.

2) **Feliĉo leĝon ne obeas, subite naskiĝas, subite pereas**[Z].
Lett.: Geluk gehoorzaamt aan geen wet, het wordt ineens geboren, het vergaat ineens.

Z. estas plimalpli° konvinkita de la *nogal*
volatileco° de nia feliĉo: *vluchtigheid*

3) **Vitro kaj feliĉo ne... estas fortikaj**[Z].
Lett.: Glas en geluk zijn niet sterk.

Kial tia stranga komparo?
Oni komprenu, ke feliĉo estas tiom
rompebla° kiom vitro. *breekbaar*

Sama ideo:

4) **Feliĉo hodiaŭ karesas, morgaŭ forgesas**[Z].
Lett.: Het geluk streelt ons vandaag en vergeet ons morgen.

5) **Feliĉo vezike sin levas, sed baldaŭ... falas kaj krevas**[Z].
Lett.: Het geluk verheft zich als een zeepbel, maar snel valt het en barst.

Ĉu jen ĝenerala regulo?
Ĉu ne jen ĝeneraligado iom troigita°? *overdreven*

Z. interesiĝas ankaŭ pri variaj sekvoj de feliĉo:

6) **Al feliĉulo eĉ koko donas... ovojn**[Z].
Lett.: Aan een gelukkige geeft zelfs een haan eieren.

(komprenindas figurasence !)
Alivorte, li havas nekredeblan bonŝancon.
Kion pensi pri tia ulo?
Li estas do certe ege enviinda°. *te benijden*

7) **Feliĉo kaj riĉo envion...elvokas**[Z].
Lett.: Geluk en rijkdom roepen afgunst op.

Facile komprenebla konstato, ambaŭ kaŭzas la saman reagon.

8) **Facile estas danci, se… la feliĉo kantas**[Z].
Lett.: Het is gemakkelijk dansen, als het geluk zingt.

Alivorte: ĉeestas kaj lasas sin senti. Ĉio ŝajnas iri tute sole° se ni sentas nin feliĉaj. *vanzelf*
Aŭ ĉu estas inverse°? *het omgekeerde*

Kiel tiam obteni ĝin laŭ Z.?

9) **Feliĉon oni ne heredas nek... cedas**[Z].
Lett.: Geluk erft men niet, noch staat men het af.

10) **Kiu malmulte deziras, feliĉon akiras**[Z].
Lett.: Wie weinig verlangt, bereikt het geluk.

Jen certe bela rimo, kiu espereble ĉiam pravas°! *gelijk hebben*
Notindas tamen, ke 'malmulte' ne signifas'nenion'!
Oni povas ĉiuokaze° fidi, eĉ kiam la rezulto ne estas certa. *in ieder geval*

11) **Homo fidas, feliĉo... decidas**[Z].
Lett.: De mens vertrouwt, het geluk beslist.

Jen certe bela rimo kaj jam pozitiva iniciato!! Ĉu la dua ideo estas la logika sekvo de la unua?
Ne temas ĉi tie pri ia sekvo sed nur pri komparo!

Malfeliĉo **estas pli nia parto ol feliĉo**, laŭ Z.:

12) **Feliĉo venas gute, malfeliĉo venas flue**[Z].
Lett.: Geluk komt druppelsgewijs, ongeluk komt vlot.

Ĉu jen opinio de optimisto?

13) **Malfeliĉo kaj peko leviĝas sen veko**[Z].
Lett.: Ongeluk en zonde staan op zonder gewekt te worden.

Jen bela rimo por ege pesimisma opinio.

Sed estas ankaŭ pozitivaj aspektoj en la malfeliĉo:

14) **Amikon montras malfeliĉo**[Z].
In nood leert men zijn vrienden kennen

Alivorte?
Kiam oni estas malfeliĉa, oni vidas kiu estas vere amiko.

15) **Feliĉo fierigas, malfelico saĝigas.**
Lett.: Geluk maakt trots, ongeluk maakt w

Jen certe bela ideo kaj samtempe konsolo.
Espereble ĝi ĉiam pravos.

16) **Fremda malfeliĉo... instruas**[Z].
Lett.: Andermans tegenspoed leert.

Se almenaŭ° oni konas la... kaŭzon? *tenminste*

17) **Malfeliĉo ofte kunigas la homojn**[Z].
Lett.: Ongeluk verenigt dikwijls de mensen.

Kial ĝi povas havi tian influon?
Malfeliĉuloj sentas sin ofte perditaj kaj izolitaj. Tiukaze ili serĉas kvazaŭ aŭtomate... la finon de tia izoliteco.

Konklude ankoraŭ bona konsilo:

18) **En feliĉo ne fieru, en malfelico esperu.**
Lett.: In het geluk wees niet trots, in het ongeluk hoop.

Alivorte: ne troigu vian feliĉan staton kaj kiam vi estas malfeliĉa ne perdu esperon.

Strebi (verso 10)

1) **Nur al bono kaj vero mi strebas**[Z].
Lett.: Slechts naar het goede en ware streef ik.

Ĉu vere imageblus pli perfekta intenco?

2) **Mi povas ja fariĝi majstro, mi laboros kaj mi strebos antaŭen** [Z]!
Lett.: Ik kan inderdaad een meester worden, ik zal werken en vooruit streven!

Ĉu vi havas persistemon° kiam vi volas atingi celon? *doorzettingsvermogen*
Ĉu vi estas majstro en io?

TRADUKEKZERCOJ.

Antaŭa.

Melopeo (Paul van Ostaijen)
Sub la luno ŝoviĝas la longa rivero
Sur la longa rivero ŝoviĝas lace la luno
Sub la luno sur la longa rivero ŝoviĝas la kanuo al la maro
Laŭ la alta kano laŭ la basa herbejo ŝoviĝas la kanuo al la maro
ŝoviĝas kun la ŝoviĝanta luno la kanuo al la maro
Tiel ili estas kunuloj al la maro la kanuo la luno kaj la viro
Kial la luno kaj la viro ŝoviĝas ambaŭ obeeme al la maro?

Nova

1) Alles wat een begin heeft, heeft ook een einde. Sluit daar vrede mee en alles komt goed. (Boeddha) 2) Beter een onrechtvaardige vrede dan een rechtvaardige oorlog. (Cicero) 3) Vrede bestaat erin de vrede van harte te willen. (Erasmus) 4) Vrede is niet zozeer een doel ver weg in de toekomst, maar een middel waarmee we dat doel kunnen bereiken. (Martin Luther King) 5) De voornaamste eigenschap van geluk is vrede, innerlijke vrede. (Dalai Lama).

E. Van Damme

ARKAIKIĜO NEEVITEBLA, KAJ... CETERE... RIĈIGA

Cent tridek jaroj estas periodo kies daŭro estas sentebla kaj konstatebla. Ankaŭ en Esperanto. Ankaŭ en nia PIV-vortaro. En la daŭro de cent jaroj la socio evoluas, la lingvo evoluas, kaj iuj vortoj perdas sian aktualecon, aŭ eĉ malaperas el la bezonoj de la homoj. En PIV estas vortoj, nomoj de aferoj, kiujn la modernaj homoj ne plu konas, ofte eĉ ne scias ke iam ili ekzistis.

Kiam mi, oldulo, legas ĉe Felikso Timmermans (nu ja, ŝajnas ke nur olduloj legas lin), en “La Pastro de la Florplena Vinejo” ke al knabino oni metis kupon (ned: *laatkop, kopglas*), tiam mi komprenas. Eĉ en mia juneco oni ne plu uzis ilin, sed miaj gepatroj ja foje parolis pri tiaj *brandglazen* kaj *bloedzuigers*, per kiuj oni “diluis la dikan sangon de malsanuloj”. Do la vorto “kupo” por mi ne estis problemo kiam mi volis doni la nederlandan tradukon.

Estis alia afero ĉe la vorto “setono: meĉo, duloke trapasanta la haŭton kaj uzata por drenado”. Helpanto sugestis tuj: drainage aŭ *drainage-wiek*. Sed tiu vorto ne taŭgas, ĉar en la difino ja estas uzata la vorton “drenado”, … do temas pri iu speciala speco de drenilo. Atentu! traduko de drainage ne estas “drenaĵo”! Setono estas iu speco de drenilo, kies speciala karakterizo estas ke ĝi dufoje trapasas la haŭton. Kiel oni nomas tion en la nederlanda? Eĉ la flegistoj kaj kuracistoj ne plu scias tion!

Konsulto de Petit Larousse rezultas en: “séton: mallarĝa rubando silka, kiun oni trapasigis sub haŭtoponteto por dreni vundon pusan”. Kaj oni aldonas la etimologion: “latina seta: silko”. Do ne, kiel mi supozis, angladevena. Rimarku ke Larousse uzas pasintan tempon en la difino: trapasigis. En modernaj vortaroj Franca-Nederlanda mi ne trovis la vorton “séton”. Feliĉe mi konservis la unuan grandan libron kiun mi ricevis de miaj gepatroj, okaze de mia Sankta Komunio en la epoko de Julio Cezaro: la grandan vortaron de L. Grootaers, ankoraŭ en la antikva ortografio. Kaj tiu vortaro instruis al mi ke “séton” en la nederlanda nomiĝas *setacea*.

Nun mi konsultis medicinajn vortarojn. Neniu el la modernaj, tre vastaj, vortaroj konas la vorton setacea, kaj ankaŭ ne iun vorton seton. En malnova medicina vortaro, kiun mia kuracisto donacis al mi, mi finfine trovis ĝin. Mi trovis: “setaceum, seton (L. seta, saeta = brosoharo): eksmodiĝinta helpilo: kordo, originale haroplektaĵo, kiun oni tiris tra vundokanalon aranĝitan sub la haŭto, kaj lasita tie: la tiel kaŭzita pusado havus sanigan efikon”. - Do, ne tute konforma al Larousse kaj nepre pli kompleta. La medicina vortaro, kaj tio estas manko, ne mencias la vorton “seton” en la alfabeta listo. Do, sen mia amiko Grootaers mi verŝajne ne estus trovinta la bezonatan klarigon.

Ĉu ni fakte bezonas tiajn vortojn? Kompreneble jes! Ĉu ĉiu lernanto devas lerni ilin? Kompreneble ne! Sed en historia rakonto, pri sufiĉe proksima pasinto, oni povas bezoni ĝin.

Alia interesa, eksmodiĝinta pro evoluo de la socio, vorto en PIV estas “kuso: antivermaĵo, devenanta el la inaj infloreskoj de la planto kuso [NL: *kousso*]”. Temas pri antivermaĵo precipe kontraŭ la tenio. Iam la tenioj estis bone konataj vermoj, kiujn oni riskis renkonti. Nun ili certe apartenas al la minacataj specoj. Kiu, antaŭ kvindeko da jaroj (jes, ni denove alvenas ĉe Julio Cezaro!) regule manĝis hakitan viandon … kaj en tiu tempo ĝi estis ĉe malriĉuloj ŝatata surpanaĵo … ĝenerale ne bezonis pli ol ses monatojn por bredi seriozan tenion en siaj intestoj. Nun tiu risko estas kvazaŭ nula, pro la kontrolo de la konsumviando, kaj se tamen oni nevole protektas la specon, oni disponas pri medikamentoj kun belegaj kaj sciencaj aŭ pseŭdosciencaj nomoj, de Janssen Pharmaceutica.

El ĉiuj de mi konsultitaj enciklopedioj kaj vortaroj nacilingvaj, nur la Granda Brockhaus (jes, eĉ tiun oni aĉetis en nia urba biblioteko por ke mi povu konsulti ĝin!) mencias la "Kosoblüten/Kussoblüten" (la nomon en germana liveris Krause). Tiu vortaro samtempe atentigas nin pri la hezito inter "koso" kaj "kuso". Finfine mi trovis, en la reto, tre interesan kvarlingvan, inter kiuj la nederlanda, verkon, el kiu mi tradukas:

El "Maeteria Medica Vegetabilis – II" de E.F. Steinmetz: "Flores Koso = Flore Brayerae, Hagenia abyssinica. Kusofloroj (ned.: *kousso*). Ili ekskluzive uziĝas kiel ekstreme efika antivermaĵo kontraŭ tenioj (ned.: *lintwormen*), tiel de Taenia solium (ĉentenio) kiel Bothriocephalus latus (larĝa tenio). La rimedo estu uzata kiel infuzio en tre malgrandaj porcioj, ĉar se ne la efiko povus esti tre timiga aŭ eĉ mortiga. La floroj havas herbecan, iom tesimilan odoron kaj amaran, akran guston." Do, kusoproblemo solvita!

Ankaŭ novaj enkondukitaj vortoj foje starigas problemon, inter alie ĉar la enkondukantoj tro neglektas la Zamenhofan principon de la plej granda komuna ono aŭ, kio en Esperanto, strange, estas la sama: la plej malgranda komuna opo, (pro tiu sameco de malsamaĵoj mi nun preferas uzi "la plejoftanton") kaj rapide esperantigas propralingvan unikaĵon. En nia PIV aperas: "stavo: malvasta etendaĵo el akvo staranta nature aŭ artefare".

Iu amiko sendis al mi noton ke la vorto mankas en nia vortaro, kaj ke la nederlanda ekvivalento estu *ven, vijver*. Laŭ la difino de PIV oni povus heziti, sed ... la difino ja nepre estas hezitiga! Al mi ŝokas la adjektivo apud etendaĵo ... Por mi etendaĵo nepre estas vasta, se ne ĝi ja ne plu estas etendaĵo (pensu pri la nederlanda: *uitgestrektheid* por "etendaĵo", kaj *uitgestrekt* por "vasta"!). Kaj kion signifas "staranta"? La etimo devos helpi! Kaj la etimo rapide elŝoviĝas se oni konsultas Krause: "natürlicher oder künstlich herbeigeführter (Wasser-) Stau von Fliessgewässern". La etimo do estas, klare, "Stau" (stuw). Mi do supozas ke la intencita signifo estas *stuwmeer* (natura aŭ artefarita). Kie estas la limo inter staranta kaj fluanta akvo, tion mi ne scias, sed ĉiuokaze stavo ĝuste kuŝas sur tiu limo.

Aŝaro, laŭ PIV, estas: "kondimento el fruktoj kaj legomoj, konfititaj en vinagro, ankaŭ uzata kiel almanĝaĵo". Mi supozis ke temis pri nord-afrika afero, kaj do, vane, serĉis en kuirlibroj arabaj. Mi serĉis en enciklopedioj nederlandlingvaj *ashar, ashaar, achar, achaar* ktp, sed same vane. Tiam mi pripensis pri franca ekvivalento: achar... kaj vere, en Larousse mi trovis achards. Hezite mi konsultis tradukvortaron van Dale, kaj, nekredeble, la traduko aperis, en formo atjar. Ankaŭ en van Dale ĝi aperas do, kaj van Dale prononcas kiel vi prononcus laŭ esperanta ortografio. Kiu regule vizitas indoneziajn restoraciojn nepre konas la vorton, ĉar indoneziaj menuoj estas plenaj de aĉaroj (pardonu! mi pensis pri esperanta vorto, kiu transskribus la francan vorton, kaj ... vi do komprenos kial oni ne povis uzi tiun esperantigon!). Temas fakte pri originala Persa vorto, kiun oni transprenis en la Malajan. Je mia miro mi konstatis ke la vorto eĉ aperas en la verda libreto.

Petro De Smedt

ERFGOED

NIEUW BIJ HET FONDS VANBIERVLIET : ESPERANTOKOLEKTO

Het Esperantofonds Cesar Vanbiervliet in Kortrijk (https://sites.google.com/site/esperantokortrijk) is het bekendst vanwege zijn boeken- en tijdschriftencollectie, maar het omvat veel meer dan dat. Het bewaart ook archief van Belgische esperantisten (A.J. Witteryck, Paul Kempeneers, Fernand Roose, Wim De Smedt, Stella De Weerd…) en er zijn onder meer collecties van toeristische folders, krantenknipsels en congresdocumenten. Deze onderdelen zijn (beknopt) geïnventariseerd in tekstbestanden.

Daarnaast bezit het fonds ook voorwerpen zoals affiches waarvan de beschrijving, behalve tekst, ook een afbeelding vereist. Omdat hiervoor geen passende en betaalbare software gevonden werd, verscheen eind 2017 in dit tijdschrift een oproep aan iemand die dit probleem zou kunnen helpen oplossen. Albert Claesen reageerde hierop en stelde voor een database op maat te ontwikkelen.

Tijdens de opendeurdag van de Vlaamse Esperantobond op 16 juni 2018 werd een eerste versie van deze database voorgesteld met vooral de affichecollectie (enkele honderden exemplaren). Sedertdien werd verder gewerkt en sinds eind 2018 is een nieuwe versie beschikbaar (http://esperantokolekto.alcl.be) met, naast de affiches, ook de vlaggen, de volledige collectie slogans van *Movado sen Nomo* en de "objecten". Dit laatste is de verzamelnaam voor zeer diverse voorwerpen: gezelschapsspelen, beeldjes van Zamenhof, speldjes, congresinsignes… Begin 2019 zal hieraan nog de verzameling vignetten en zelfklevers toegevoegd worden.

Hiermee zullen alle geïnteresseerden van thuis uit kunnen bekijken wat het Fonds Vanbiervliet te bieden heeft, maar dit betekent niet dat het project afgewerkt is. Wegens tijdsgebrek werden sommige reeksen, zoals de congresinsignes, niet afzonderlijk beschreven maar alleen globaal in de vorm van een "album". Van een deel van de affiches moeten ook nog betere foto"s of scans gemaakt worden en voor de oude affiches is ook advies en/of hulp nodig voor hun restauratie. De beschrijvingen zijn nu in het Nederlands of het Esperanto, maar zouden steeds tweetalig moeten worden. (En er is ook nog mijn droom om iemand te vinden die een selectie van de mooiste affiches digitaal kan restaureren, afdrukken en te koop aanbieden om zo de kas van de Vlaamse Esperantobond te spijzen.)

Veel lezers zullen zich afvragen hoe het nu eigenlijk zit met de toekomst van het Fonds Vanbiervliet. In 2012 heeft het stadsbestuur van Kortrijk aan cultuurintendant Wim Vanseveren (https://nl.wikipedia.org/wiki/Wim_Vanseveren) gevraagd een rapport te maken over het cultuurbeleid van de stad. Een van de conclusies van het rapport was dat het Esperantofonds Cesar Vanbiervliet eigenlijk niet tot de kerntaken van de stadsbibliotheek behoort. De gemeenteraad heeft deze conclusies goedgekeurd. In de praktijk betekent dit dat het Fonds Vanbiervliet voorlopig in de bibliotheek kan blijven, maar niet kan meeverhuizen naar een te bouwen nieuwe bibliotheek. Jarenlang waren er geen plannen voor een nieuwe bibliotheek, maar het vernieuwde stadsbestuur heeft dit wel voorzien in het bestuursakkoord. Het fonds moet dus over enkele jaren een ander onderkomen vinden. Hiervoor werd aanvankelijk gedacht aan TREZOOR, het regionaal erfgoeddepot in de Kortrijkse deelgemeente Heule (https://www.kortrijk.be/trezoor), maar dit is zo goed als onbereikbaar met het openbaar vervoer en de organisatie ervan is weinig geschikt voor het fonds. Noodgedwongen zal dus voor de afzonderlijke delen van het fonds een nieuwe bestemming gezocht moeten worden. Hiervoor zijn er reeds informele positieve contacten geweest met Vlaamse erfgoedinstellingen. Tijdens de voorbije jaren werd al gewerkt aan de rationalisatie van de collectie (het beperken en afzonderlijk zetten van de dubbels). Ook het overzicht dat "Esperantokolekto" nu biedt van wat het fonds bezit, zal nuttig zijn op het ogenblik dat beslissingen genomen moeten worden.

Een belangrijk onderdeel van het fonds is nog niet volledig geïnventariseerd: de foto"s en postkaarten. Enkele duizenden afbeeldingen staan al op www.flickr.com (zoek met de trefwoorden "Esperanto" en "Kortrijk"). Een vermoedelijk ongeveer even groot aantal wacht nog op verwerking. Tijdens het afgelopen jaar waren er twijfels over het voortbestaan van Flickr en dus over de wenselijkheid om met dit systeem verder te werken. Ondertussen lijkt de toestand van Flickr opnieuw stabiel te zijn.

Roland Rotsaert

LINGVO

TALEN TELLEN

Heb je je ooit afgevraagd hoe het aantal sprekers van talen wordt geteld en waar een taal begint of eindigt. Blijkbaar is dat niet zo evident. Taalkundige Harald Hammarström heeft een originele methode gevonden om dat probleem te benaderen.

Een vaak gestelde vraag in (en aan) de taalkunde is hoeveel talen er nu eigenlijk zijn in de wereld. Het antwoord varieert meestal ergens tussen de 6000 en de 7000, getallen die al enige tijd meegaan. Maar eigenlijk is het antwoord niet zo eenvoudig. Deze getallen worden vaak herhaald juist omdat ze vaak herhaald worden en dus gemakkelijk blijven hangen als “common knowledge”, maar een adequaat empirisch onderzoek is er eigenlijk nog niet echt geweest. Een bron die vaak aangehaald wordt is de talenlijst van Etnologue.com (dat de teller op 7097 zet momenteel), maar die organisatie claimt nergens academische expertise in de zaak. Een blik op deze (overigens verder wel heel interessante) lijst van talen volstaat om het getal met enige nuance te benaderen.

Eén aspect dat een antwoord op de vraag naar het aantal talen bemoeilijkt is het simpele feit dat nog lang niet alle talen in kaart zijn gebracht en voldoende onderzocht. Het getal is ook permanent aan verandering onderhevig: naar schatting verdwijnt er elke twee weken een taal (ook die schatting is eigenlijk vrij grof genomen), en soms worden er weleens nieuwe talen ontdekt, in taalkundig rijke gebieden en landen zoals Papoea-Nieuw-Guinea bijvoorbeeld. Een exact aantal wordt dus heel moeilijk te bepalen.

Bovendien is er de vraag wanneer een taal een taal is en wanneer een dialect. Een oud zeer in de taalkunde, en een onderwerp dat in Horizontaal wel al meermaals aan bod is gekomen. Het befaamde gezegde “een taal is een dialect met een leger” volstaat, zij het enigszins genuanceerd en meer complex, om te tonen hoe arbitrair het etiket “taal” of “dialect” vaak is. Een interessant fenomeen dat de complexiteit van het talen-tellen belichaamt, is het fenomeen dat men in de taalkunde als “dialectencontinuüm” voorstelt. Er is één voorbeeld dat we eigenlijk allemaal kennen: ons eigen Nederlandse taalgebied. Of misschien beter: ons eigen Nederlands-Duits taalgebied.

Een keten van dialecten

Dat ons Nederlandse taalgebied een lappendeken van dialecten is dat weten we allemaal, uit dagelijkse ondervinding. Dit taalgebied heeft naar Europese normen trouwens een relatief hoge dichtheid aan dialecten: soms volstaat het dertig kilometer te reizen om twee of drie verschillende dialecten tegen te komen. Het benoemen van die dialecten gebeurt vaak op basis van eeuwenoude tradities en volkswijsheid, die overigens niet altijd taalkundig “correct” is: veel Antwerpenaren zullen bijvoorbeeld van zichzelf vandaag zeggen dat ze Vlaams (“Vloms”) spreken, iets waar ze in Oostende en Gent waarschijnlijk weleens mee zullen lachen. Eigenlijk terecht ook, want Antwerps is een Brabants subdialect, geen Vlaams. Nu zijn zowel Vlaams als Brabants Nederlandse dialecten of variëteiten, net als Hollands. Opmerkelijk is dat een aantal andere vaak als dialect benoemde variëteiten in de taalkunde weleens als aparte talen an sich worden beschouwd. Dat is het geval voor het “platte” Limburgs, en ook voor de zogenaamde Nedersaksische dialecten in het noordoosten van Nederland. Voor beide gevallen is er sinds enige tijd ook een officiële erkenning als streektaal in Nederland.

Het probleem zit erin dat we de neiging hebben alles netjes in mooi afgebakende gebieden te delen die beantwoorden aan bekende vormen, met name dan staatkundige afbakeningen. Staatsgrenzen en provinciegrenzen met name, worden vaak weleens genomen als referentie om talen en dialecten af te bakenen. Zodoende spreekt men in Radewijk (Overijssel) of Vaals (Limburg) Nederlands terwijl men net over de staatsgrens in Wielen (Nedersaksen) of Aken (Noordrijn-Westfalen) Duits spreekt, twee talen die in principe moeilijk onderling verstaanbaar zijn zonder enige studie van die talen. De lokale bevolking in deze plaatsen zal echter ongetwijfeld kunnen beamen dat ze hun buren over de grens wel degelijk goed verstaan wanneer ze hun moedertalen spreken, voor zover ze nog opgegroeid zijn met de streektaal.

Officiële en ingebeelde taalgebieden komen dus vaak niet overeen met de realiteit, en die realiteit is er een van een keten van dialecten die naast elkaar liggen en vaak overvloeien. Buurdialecten zijn gewoonlijk onderling redelijk verstaanbaar (vandaar dat men over dialecten spreekt en niet over aparte talen), maar verder van elkaar gelegen dialecten worden minder verstaanbaar. En daar zit een belangrijk probleem voor wie nu wil gaan talen tellen.

Onderlinge verstaanbaarheid (MI)

Onderlinge verstaanbaarheid (MI van “Mutual Intelligibility”) is het vaakst gebruikte criterium om te bepalen of verschillende taalvariëteiten tot dezelfde taal behoren. Wanneer een spreker van variëteit A en een spreker van variëteit B vlot kunnen communiceren met elkaar zonder dat ze enige (noemenswaardige) moeite moeten doen om elkaars taalgebruik aan te leren, dan kunnen we gerust zeggen dat ze dezelfde taal spreken, met wat “couleur locale”.

Neem een abstract voorbeeld: een verzameling van vier streektalen A, B, C en D, en in deze verzameling blijken A, B en C elkaar vrij vlot te verstaan, maar variëteit D blijkt zodanig af te wijken dat die met geen van de drie andere compatibel is. In deze verzameling zitten we dus met een deelgroep A-B-C, en een deelgroep D (D zou een taal uit een geheel andere taalfamilie kunnen zijn, of een zeer verre verwant). In dit simpele voorbeeld kunnen we zeggen dat er twee talen zijn. Helaas zijn, zoals u wellicht al kon vermoeden, de meeste voorbeelden uit het echte leven zo simpel niet.

In deze talengroep A-B-C-D zijn A,B en C verstaanbaar en kunnen dus tot één taal gerekend worden. D is een buitenbeentje, met geen enkele andere compatibel, dus een andere taal.

A B C D
Taal ABC TaalD

Er zijn een aantal problemen met het concept van “onderlinge verstaanbaarheid” die dit procedé sterk bemoeilijken. Ten eerste is deze “MI” geen ja/nee-verhaal, maar komt het in gradaties: sommige dialecten zullen héél goed verstaanbaar zijn, sommige wat minder, sommige véél minder en sommige misschien bijna niet. Vanaf welk niveau van verstaanbaarheid mag men dialecten aan elkaar verbinden tot één taal? Een tweede probleem is onderwijs, en dat bedoel ik in brede zin van “op de een of andere manier ooit geleerd”. Zuiver eentalige mensen bestaan bijna niet, iedereen is wel al eerder in aanraking gekomen met sprekers van andere variëteiten en dialecten en heeft daar wat van opgepikt. Wanneer mensen dus claimen dat ze een naburig dialect of zelfs een iets verder gelegen dialect verstaan, kan dat dus perfect zijn omdat ze er al wat van opgepikt hadden, vaak onbewust. Eigenlijk worden we in onze maatschappij van massamedia en toegenomen sociale mobiliteit haast onvermijdelijk meertalig opgevoed.

Nu, laten we het criterium van verstaanbaarheid hanteren los van deze bedenkingen, want al valt het criterium te nuanceren, het biedt nog steeds wel een goede richtingaanwijzer.

Vloeiend lappendeken

Het is met talen en dialecten vaak zoals met kleuren: ze kunnen in elkaar overvloeien met veel schakeringen. Een interessant experiment is mensen vragen om een grenslijn te trekken op een strook waar een rood vlak geleidelijk overgaat in oranje en dan naar geel en zo verder naar groen. We weten, instinctief en omdat onze taal die kleuren een naam heeft gegeven, dat rood, oranje, geel en groen vier verschillende kleuren zijn. Maar wanneer rood, oranje en geel geleidelijk overgaan in elkaar, is de vraag waar de ene kleur ophoudt en de andere begint wel net iets moeilijker te beantwoorden. Tussen geel en groen zitten bijvoorbeeld ook nog schakeringen die geen basisnaam hebben, maar waar we wel allerlei omschreven namen voor hebben verzonnen omdat we goed beseffen dat daar toch wel méér variatie zit dan onze taal ons voorhoudt: citroengeel, grasgroen, ... Waar eindigt geel en begint groen nu precies? Waar precies wordt rood oranje?

Een taalgebied dat uit een keten van dialecten bestaat is op soortgelijke wijze dikwijls nogal moeilijk te definiëren. Ons Nederlandse taalgebied is wat dat betreft een prachtig voorbeeld. Op basis van het MI-criterium loopt de keten (technisch gezien is “lappendeken” eigenlijk een betere omschrijving) nogal ver: van in West-Vlaanderen zou men langs noordelijk Duitsland tot helemaal in Zwitserland kunnen reizen en vaststellen dat elk opeenvolgend dialect goed aansluit bij de vorige en volgende dialecten. Er zijn wel een aantal iets prominenter vast te stellen dialectgrenzen, wat men de isoglossen noemt, die iets drastischer taalverschuivingen afbakenen. De bekende Benratherlinie (de “maken/machen-lijn”) en Uerdingerlinie (“ik/ich-lijn”) zijn zulke voorbeelden. Dit zijn linies die één bepaald aspect van taalgebruik onderscheiden (1). Maar in het algemeen lijkt heel dit “spectrum” aan dialecten wel op een vloeiend “spectrum” van overgaande kleuren.

Maar hoe moet men dit taalgebied nu gaan definiëren? Is het Nederlands? Is het Duits? Is het Nederlands-Duits, en waar eindigt het Nederlands en begint het Duits? Hoeveel talen worden hier nu gesproken? Minstens twéé, moeten we toch vaststellen, want het (standaard-)Duits en het (standaard-) Nederlands zijn toch wel zeer verschillend.

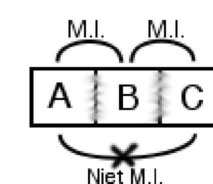
Coninuüm tellen

In zo”n “dialectencontinuüm” het aantal talen tellen is dus geen sinecure, lijkt het. We moeten immers de talen duidelijk kunnen afbakenen, althans zo lijkt onze intuïtie te zeggen. Maar is dat zo?

Harald Hammarström, Zweedse taalkundige die onder meer lesgeeft aan de Radboud Universiteit in Nijmegen, zette al in 2008 een theoretisch model op papier om binnen zo”n flou continuüm toch talen te tellen op basis van het MI-principe (2). Zijn model schuift de noodzaak aan duidelijke taalgrenzen namelijk opzij. Zijn model valt als volgt te formuleren: gegeven een verzameling taalvariëteiten, wat is het kleinst aantal deelverzamelingen waarvoor geldt dat elke deelverzameling intern verstaanbaar is? Anders gezegd: hoe delen we dat continuüm zodanig in dat we een zo klein mogelijk aantal deelverzamelingen hebben waarbinnen sprekers elkaar kunnen verstaan?

Wil men op deze manier talen tellen, dan zoekt men eigenlijk, in zekere zin, naar het kleinst aantal noodzakelijke indelingen. Men probeert zo veel mogelijk van de variëteiten bij elkaar te plaatsen zodat er zo weinig mogelijk en zo groot mogelijke “groepen” worden gevormd. Of anders gezegd: wat is het kleinst aantal “groepen” waarin men een verzameling taalvariëteiten moet indelen om groepjes te verkrijgen waarvoor geldt dat iedereen elkaar verstaat? Het kleinste aantal mogelijke groepen, is dan het aantal talen.

Om dat te illustreren begint Hammarström met een heel simpel voorbeeld. Neem de verzameling A, B en C, drie dialecten. Die liggen naast elkaar. A en B zijn onderling verstaanbaar, B en C ook. A en C daarentegen liggen te ver uit elkaar om nog onderling verstaanbaar te zijn. Volgens het klassieke model van talen tellen zitten we met een probleem: als A en B dezelfde taal zijn en B en C zijn dat ook, moeten A en C dan ook niet dezelfde taal zijn? Toch is het verschil tussen A en C groot genoeg om van twee talen te spreken, niet?

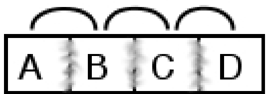

Variëteiten A en B zijn compatibel, B en C ook, maar A en C niet meer. A en B kunnen dus tot dezelfde taal gerekend worden, B en C ook, maar A en C niet. Men zou uiteraard ook A, B en C gewoon alle drie als aparte talen kunnen beschouwen, met een grote verwantschap.

Hammarströms model lost dit probleem op. Hij definieert "aantal talen" immers net iets anders dan we gewoon zijn met ons eerder rigide klassieke model. Zijn criterium luidt, herhalen we nog eens: wat is het *kleinste aantal deelgroepen* waarvoor geldt dat binnen elke deelgroep het MI-criterium waar is. Merk op dat dit in wezen een andere vraag is dan "verdeel dit in een aantal deelgroepen waarvoor het MI-criterium waar is". Dat lijkt misschien hetzelfde, maar is het eigenlijk niet: in de tweede formulering wordt *een concrete indeling gevraagd, dus mét taalgrenzen,* in de eerste formulering wordt *alleen een getal* gevraagd, zonder meer.

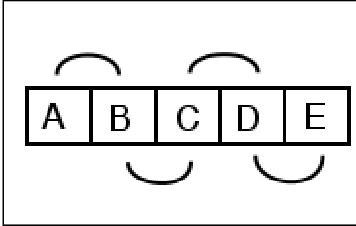
Stelt zich dus eerst de vraag hoeveel mogelijke deelgroepen er zijn (en niet zozeer welke kiezen we), en van al deze mogelijke deelgroepen gaan we dan het kleinste aantal zoeken. Met slechts drie leden in deze groep kunnen we het aantal mogelijke deelgroepen nog gemakkelijk tellen. Alle drie samen [ABC] is ongeldig, want A en C zijn onderling niet verstaanbaar. Alle drie apart [A] [B] [C] zou wel kunnen, natuurlijk, dan hebben we drie talen. Maar er zijn ook indelingen in twee groepen mogelijk: de indeling [AB], [C] of de indeling [A] [BC]. Voor beide indelingen geldt het MI-principe, alleen kunnen we kiezen wat we met B doen. Maar de vraag wat we met B doen, dus welke van de twee we nu moeten nemen, is verder eigenlijk niet eens relevant meer: in beide gevallen werd de verzameling in twee subgroepen ingedeeld. Twee is het *kleinste aantal subgroepen* dat we kunnen vinden. We kunnen daaruit vaststellen dat er twee talen zijn in deze verzameling. We zouden deze talen eventueel ook kunnen benoemen op basis van de incompatibele "kerndialecten" A en C, en dialect B is dan tegelijk een dialect van taal AB zowel als van taal BC. Een duidelijke taalgrens is er niet, en dat is eigenlijk niet nodig. Hammarströms model zegt ons dat in deze verzameling twee aparte, zij het overvloeiende talen zijn, en dat is voldoende.

Het model wordt natuurlijk veel complexer als er meer variëteiten in betrokken zijn. Een verzameling van vier dialecten (A, B, C en D) geeft al een iets complexer schema, en afhangende van de precieze onderlinge verbanden een ander resultaat. Stellen we bijvoorbeeld dat het hier opnieuw om een keten gaat van dialecten die met hun directe buren verstaanbaar zijn, maar met verder afgelegen dialecten niet meer.

Andere indelingen van verstaanbaarheid zijn niet mogelijk in dit voorbeeld. Er zijn opnieuw verschillende indelingen mogelijk: in de eerste plaats alle vier apart natuurlijk ([A] [B] [C] [D]). We kunnen ook in drie groepen verdelen en dit op verschillende manieren: men zou een indeling [AB] [C] [D] kunnen vormen, of [A] [BC] [D], of [A] [B] [CD], met andere woorden telkens één paar en twee enkelingen. Maar we kunnen ook twéé groepen maken: [AB] [CD]. Twee "paartjes" van dialecten dus. Twee is het kleinste mogelijke aantal, dus er zijn twee talen, met dien verstande dat er "aangrenzende" dialecten zijn.

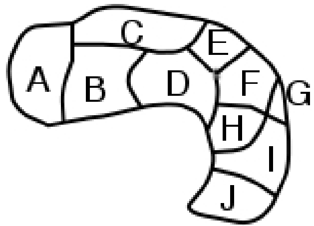
Men kan de denkoefening maken met nog meer dialecten zodat het nog wat ingewikkelder wordt:

Aangrenzende dialecten zijn onderling verstaanbaar, verder afgelegen niet meer. U mag hier zelf de puzzel eens maken, maar ik zal alvast het antwoord geven: het minimumaantal deelgroepen is drie. Er zal dan trouwens altijd minstens één variëteit apart moeten blijven.

Aangezien een dialectencontinuüm meestal niet een keten van netjes naast elkaar gerangschikte dialecten is, maar eerder een lappendeken dat zich grillig in meerdere richtingen uitstrekt, mag u het eens met deze proberen.

Dezelfde regel geldt: aangrenzende dialecten zijn onderling verstaanbaar, niet-grenzende niet.

Tussen Nederlands en Duits
Dat taalgebied van ons met z"n vele dialecten wordt dan wel een heel complexe puzzel. Het model van Hammarström hier toepassen zou een omvangrijk onderzoekswerk nodig hebben. Er is echter al heel wat onderzoekswerk gedaan dat een sterke indicatie kan geven.

Van twéé talen weten we al zeker dat ze aanwezig zijn in ons "continuüm": Nederlands en Duits. Uit die twee "tegenpolen" in het spectrum zijn namelijk twee standaardtalen ontstaan. Kunnen we dan stellen dat ons continuüm uit twee talen bestaat volgens dit model van Hammarström? Er zijn heel wat redenen om aan te nemen van niet. Er is immers een lange keten (of lappendeken) van variëteiten tussen die twee in. Het dialect dat in pakweg Drenthe wordt gesproken is bijvoorbeeld maar heel moeilijk te verstaan voor sprekers van het West-Vlaams, dus die twee zijn eigenlijk al aparte talen in dit spectrum, maar dat Drents is ook niet-compatibel met pakweg het Opperduits. We hebben hier al drie voorbeelden van dialecten die onderling niet verstaanbaar zijn. Een blik op de kaart van ons taalgebied toont dat er zo nog meer zijn. Technisch gezien zijn er naast Nederlands en Duits dus nog andere talen in ons lappendeken.

En jawel, de taalkunde heeft die lang geleden al geïdentificeerd en benoemd. Dat Drents bijvoorbeeld wordt bij de Nedersaksische variëteiten gerekend. Verwant aan onze Nederlandse (Nederfrankische eigenlijk), verwant ook aan het Duits, maar ergens "daartussenin". Nedersaksisch (en het in Noord-Duitsland gesproken Nederduits) worden daarom vaak als aparte talen gezien. Het is gewoon een historisch gegeven dat er uit die "deelgroep" nooit een officiële standaardtaal is ontstaan, maar dat maakt het bestaan van die deelgroep niet minder waar. Zo hebben we in onze keten van dialecten dus reeds drie talen geïdentificeerd, waartussen de grenzen weliswaar flou zijn, maar dat is niet zo relevant.

Er zijn in dat lappendeken ook andere deelgroepen die men als aparte talen kan beschouwen, zoals het Opperduits (met het Alemannisch in Zwitserland als voorbeeld van heel afwijkend), en er zijn wel argumenten om Limburgs en het verwante Ripuarisch eventueel als nog een andere deelgroep te beschouwen. In dat taalgebied dat we gewoonlijk als "Nederlands en Duits" bestempelen, kunnen dus vijf, zes, misschien wel meer talen bestaan.

Nadelen
Een nadeel in dit model van Hammarström, dat hij zelf ook erkent, is dat het moeilijk wordt het te gaan gebruiken voor complexe taalgebieden zoals het onze. Men moet immers alle mogelijke indelingen in deelgroepen gaan checken, elk dialect met alle andere gaan vergelijken en uit dat resultaat alle mogelijke deelverzamelingen gaan zoeken waarbinnen het MI-criterium geldt. Als er tientallen dialecten zijn, dan zijn er enorm veel mogelijke combinaties die men moet verifiëren. Het is dus schier onmogelijk om definitief en exact vast te stellen wat precies dat "minimumaantal mogelijke" deelgroepen is in een dialectencontinuüm als het onze, louter op basis van theoretische overwegingen. Men zou een supercomputer alle dialecten moeten laten onderzoeken op een heel breed gamma van facetten in taalgebruik en vervolgens laten berekenen welke mogelijke combinaties van onderlinge verstaanbaarheid er zijn.

Hier moeten we het vooralsnog dus "proefondervindelijk" vaststellen, en in gedachte houden dat er altijd wel enige informatie kan ontbreken die bestaande conclusies tegenspreekt, al zal dat in een veel onderzocht en goed gedocumenteerd taalgebied zoals het onze wel stilaan minderen. We kunnen proefondervindelijk vaststellen dat twee dialecten nogal ver uit elkaar liggen, en dus concluderen dat ze tot andere deelgroepen behoren, andere talen dus. Maar hoeveel deelgroepen we minimaal nodig hebben, hoeveel talen ons taalgebied dus minstens telt, dat wordt moeilijk vast te stellen.

De praktijk van enkele eeuwen aan taalkundig onderzoek heeft ons wel heel wat aanwijzingen opgeleverd voor een ruwe schatting wat betreft dat Nederlands-Duits taalgebied, een schatting die we zo rond de vijf of zes kunnen plaatsen. Bijna alle dialectgroepen werden immers reeds benoemd en uitvoerig beschreven en onderzocht, met genoeg aanwijzingen om sommige inderdaad als aparte "taal" in dat continuüm te zien. Het Nedersaksisch waar we het over hadden is daar een voorbeeld van. Wat dat betreft is ons "Nederlands-Duits continuüm" al bij al nog redelijk overzichtelijk.

In de wereld
Ook al is er een model dat ons, in theorie, in staat zou stellen het aantal talen te tellen binnen een bepaalde groep, het model wordt moeilijk te hanteren wanneer die groep héél groot wordt, bijvoorbeeld: wereldomvattend. Het zou een waanzinnig studiewerk vergen om alle taalvariëteiten in de wereld (denk eraan dat er zeven miljard mensen zijn!) eerst adequaat te onderzoeken en ze vervolgens allemaal via alle hypothetisch mogelijke combinaties te gaan vergelijken (met zevenduizend variëteiten zouden dat vele triljarden mogelijke combinaties worden). We hebben gelukkig wel taalfamilies kunnen vaststellen die alvast een eerste indeling mogelijk maken, maar dan nog blijft het aantal te verrichten vergelijkingen ontzagwekkend groot.

Op de vraag hoeveel talen er nu eigenlijk exact zijn moeten we dus het antwoord nog steeds verschuldigd blijven, want de modellen die ons in principe in staat stellen om ze te tellen zijn in de praktijk niet echt werkbaar op zo"n grote schaal. Vooralsnog zullen we het dus moeten doen met die ruwe schatting die we al geruime tijd hanteren, meer gebaseerd op nuchter verstand, intuïtie en eerder arbitrair samengooien van beschikbaar cijfermateriaal dan op een uitgekiend theoretisch model. Laten we het voorlopig dus maar op zes- à zevenduizend houden, tot een supercomputer een exacter getal kan berekenen.

(1) Een taalgrens zou men eigenlijk kunnen opvatten als een heel groot aantal isoglossen die samenvallen, zoals dat het geval is tussen de Frans-Nederlandse taalgrens in België.

(2) Harald Hammarström, 2008, "Counting languages in dialect continua using the criterion of mutual intelligibility", Journal of Quantitive Linguistics 15:1, 34-45.

Kevin De Laet

Kalmthout

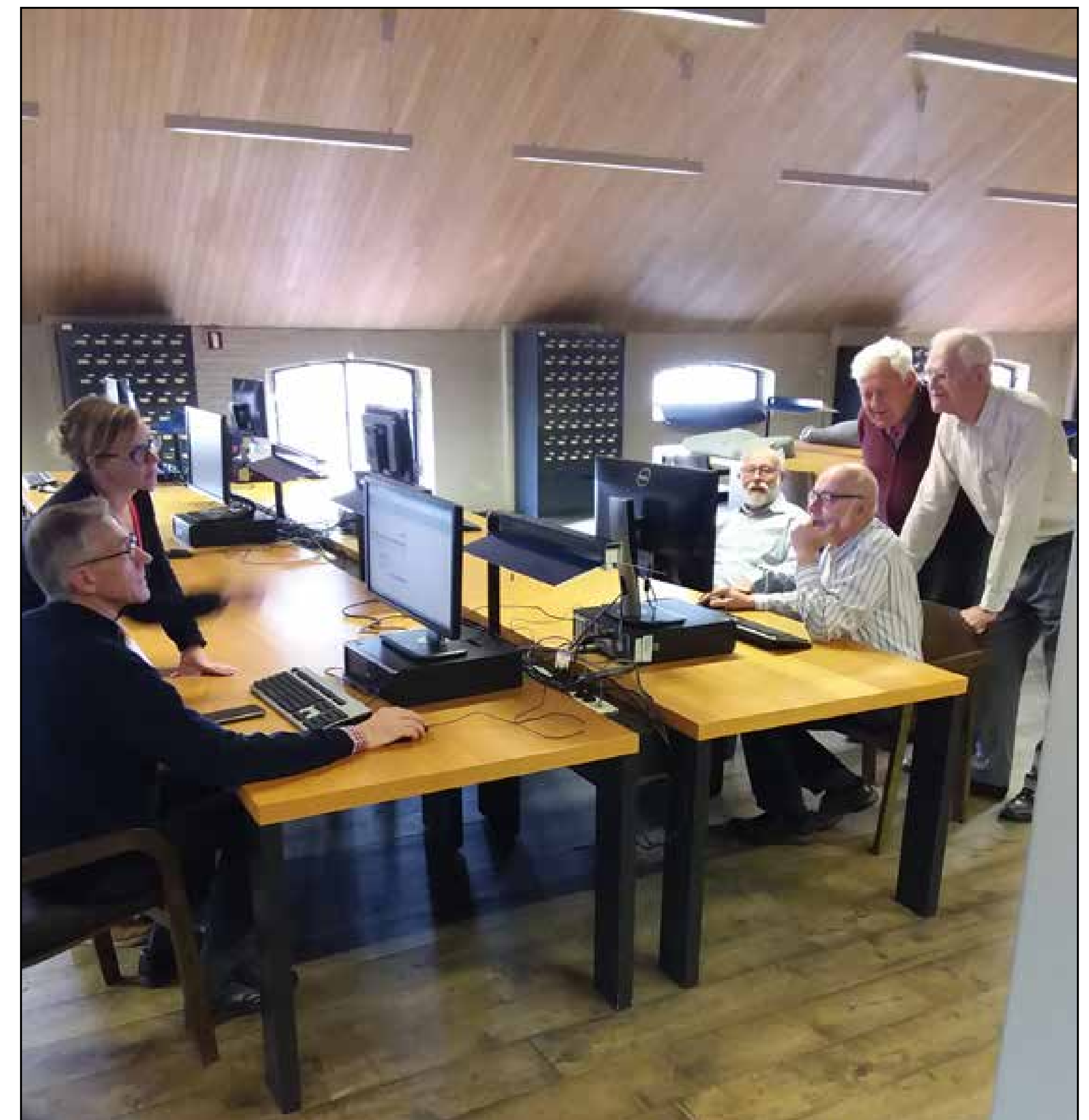
Daguitstap van La Erikejo aan Erfgoedbibliotheek en FelixArchief te Antwerpen

De Kalmthoutse Esperanto-groep *La Erikejo* besloot om de derde-donderdag-vergadering van oktober te vervangen door een daguitstap naar Antwerpen. Het doel was, aan te tonen hoe "eenvoudig" je kan, van huis uit, zoeken in de digitale catalogen van Erfgoedbibliotheek en FelixArchief, en je bestelling digitaal overzenden. Want de stedelijke ambtenaren leggen dan vooraf voor je klaar wat je wenst te bestuderen of te kopiëren. Ter plaatse kan je dus onmiddellijk aan het werk, in de stille leeszalen. Maar je moet wel, om de Erfgoedbibliotheek te kunnen bezoeken beschikken over een, overig gratis, A-kaart. En om gebruik te maken van het zoek- en bestelsysteem bij het FelixArchief moet je een eveneens gratis account aanmaken, met dito gebruikersnaam en paswoord.

Ondanks voorafgaande uitleg bleken de meesten van de groep hun "huiswerk" niet gedaan te hebben, zodanig dat we onze vooropgezette doelstelling niet echt gehaald hebben. Het is niet verantwoord ten opzichte van de overige bezoekers de stiltecode te verbreken in de beschikbare studieruimtes. Onmogelijk om in die omstandigheden het verzuim ongedaan te maken, en dan nog uitgebreide uitleg te geven.

Voor wie een klein beetje gewoon is zelf zijn wegen te zoeken op het internet, is het allemaal doodsimpel. Wie echt de spirit heeft om opzoekingen doen in Erfgoedbibliotheek of FelixArchief, zal in de kortste tijd zelf de sleutels vinden, en zal spoedig ondervinden hoe gebruiksvriendelijk en hoe goed georganiseerd bedoelde instellingen zijn.

Maar er kan gelukkig op een positieve noot geëindigd worden, want uiteindelijk is de daguitstap van La Erikejo nuttig geweest, omdat zowel FelixArchief al Erfgoedbibliotheek ons de hand gereikt hebben om hun dienstverlening zo nodig verder te optimaliseren, in het bijzonder bij het initialiseren van nieuwe gebruikers.

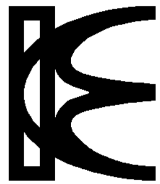
Sinds ons bezoek heeft het FelixArchief de website nog herwerkt en gebruiksvriendelijker gemaakt. Men signaleerde mij daar ook, dat op aanvraag voor groepen uitleg kan gegeven worden door medewerkers van het FelixArchief zelf, en dit in daarvoor bestemde afzonderlijke ruimtes. De verantwoordelijke voor de leeszaal in de Erfgoedbibliotheek deed gelijkaardige suggesties. Er wordt zelfs voorgesteld om bezoeken met het oog op het aanleren van gebruik van de cataloog, te combineren met een algemene rondleiding, zodat de belangstelling voor de diensten van de Erfgoedbibliotheek nog aangescherpt wordt.

Ieder die het wil kan bovendien op elk ogenblik ook rechtstreeks zijn/haar concrete vragen i.v.m. de cataloog blijven zenden aan de heer Peter Rogiest (peter.rogiest@antwerpen.be).

Mochten nog groepen belangstelling hebben voor een introductie, laat maar weten. Ik vermoed dat succes beter gegarandeerd zal zijn voor weinig voorbereide belangstellenden, want bezoeken met professionele ondersteuning zijn mogelijk, en zelfs met bijkomende algemene rondleiding. Ik zou ook niet meer beide instellingen op eenzelfde dag aandoen voor introducties. Een overladen programma is onproductief.

Dus mijn dank aan de deelnemers om een ganse dag te hebben willen besteden aan het Esperanto-erfgoed. We hebben er toch nog iets van geleerd.

Cyreen Knockaert

CLUBPROGRAMMA"S

Tenzij anders vermeld zijn alle vergaderingen gratis en voor iedereen toegankelijk. Let wel dat de meeste activiteiten in het Esperanto plaatsvinden. Uiteraard zijn we steeds bereid geïnteresseerde bezoekers in het Nederlands te woord te staan .

ANTWERPEN – La Verda Stelo, Esperanto Antwerpen vzw (esperanto-antwerpen.weebly.com/)
Alle programma"s hebben plaats in het Esperantohuis, Lange Beeldekensstraat 169, 2060 Antwerpen, telkens op vrijdagavond om 20.00 uur
Vrijdag 4 januari: "NIEUWJAARSRECEPTIE".
Vrijdag 11 januari: Nikola Rašić (NL) "MACEDONIE: EEN LAND ZONDER NAAM".
Vrijdag 18 januari: Oscar Hughes (GB) "HET VERTALEN BIJ DE EUROPESE COMMISIE: EEN BRUG TUSSEN HET MEERTALIGE EUROPA EN EEN EENTALIGE ELITEKRING?
Vrijdag 25 januari: Klaas Dijkstra "MATA HARI".
Vrijdag 1 februari: ALGEMENE VERGADERING EN DANK AAN TROUWE LEDEN "LA VERDA STELO".
Voorafgaand zal de Algemene jaarvergadering plaatsvinden met jaarrapporten over financiën en activiteiten, eerbetoon aan trouwe en zeer actieve leden.
Vrijdag 8 februari: Eddy Van den Bosch "FOTO"S VAN HET JAAR 2018 IN "LA VERDA STELO".
Vrijdag 15 februari: Ben Indestege "MIJN REIZEN MET PASPORTA SERVO".
Vrijdag 22 februari: Helmut Klünder (DE). "HET BEROEMDE PARK VAN WÄRLITZ ERKEND ALS WERELDERFGOED".
In geval er wijzigingen zouden zijn in het programma, gelieve na te kijken op de website esperanto-antwerpen.weebly.com/aktuale.html
Elke week wordt een nieuwsbrief rondgestuurd met vermelding van het programma en meer nieuws.
Wens je deze berichten ook te ontvangen, zend uw aanvraag naar esperanto-antwerpen@esperanto.be
Je kan ons ook volgen op Facebook en geef je goedkeuring voor onze pagina" La Verda Stelo Antwerpen".

BRUGGE- Paco kaj Justeco
(http://www.esperanto.be/brugge)
Speciala anonco:
Zaterdag 2 maart: Speciala evento pri Indonezio kaj Angolo. Malofte nia klubo kunvenas, sed jen ni invitas vin, ankaŭ ne-bruĝanojn, ĉeesti nian kunvenon. Estu bonvena ekde la 14a horo en Hof van Watervliet Oude Burg 27 8000 Brugge.
14:30 Heidi Goes prezentos la plej interesajn partojn el sia libro "Movadaj insuletoj" pri Esperanto en Indonezio.
15:15 -16:00 Demandoj - paŭzo kun teo, kafo kaj kukoj
16:00 Foto-prezentado pri Kabindo (Angolo)
Prefere anoncu vian partoprenon ĉe Roland (050/330004) aŭ Heidi Goes. goes.heidi@gmail.com

BRUSSEL - Esperantista Brusela Grupo vzw
www.esperantobruselo.org
Bijeenkomsten in Cultuurcentrum De Pianofabriek (Fortstraat 35, 1060 Sint-Gillis), lokaal Casablanca 2, om de andere woensdag van 18.30 uur tot 20.30 uur.
De groep organiseert ook cursussen voor beginners en gevorderden. Info over cursussen en bijeenkomsten bij Françoise Pellegrin,
fransuaz@esperantobruselo.org, tel. 02 / 358 27 28
Elke 2de maandag van de maand van 19.00 uur tot 22.00 uur: gezellige eet- en babbelgelegenheid met "La Babilemaj Spagetoj". Inlichtingen bij Nicolas de Buyl, nikolao@esperantobruselo.org
Woensdag 16 januari: Voordracht door Neven Kovaĉiĉ (onderwerp nog niet bekend).
Woensdag 30 januari; Angelos Tsirimokos spreekt over de Griekse taal.
Woensdag 13 februari: Oscar Hughes (GB) over een onderwerp i.v.m. taal.
Woensdag 27 februari: Bernard- Regis Larue over MARS
Het is aangewezen de evolutie op onze kalender te controleren op de website: http://www.esperantobruselo.org

Kunvenoj en Kulturcentro De Pianofabriek (Fortstraat 35, 1060 Sint Gillis), salono Casablanca 2, ĉiun duan merkredon de 18:30 ĝis 20:30.
La grupo organizas kursojn por komencantoj kaj progresantoj. Informoj pri kursoj kaj kunvenoj ĉe Françoise Pellegrin, fransuaz@esperantobruselo.org, tel. 02 / 358 27 28
Ĉiu dua lundo de 19:00 ĝis 20.00.: Manĝ- kaj babilebleco kun la "Babilemaj Spagetoj". Informoj ĉe Nicolas de Buyl, nikolao@esperantobruselo.org
merkredon la 16an de januaro: Prelego de Neven Kovaĉiĉ, (temo ankoraŭ ne konata).
merkredon la 30an de januaro: Prelego de Angelos Tsirimokos pri la greka lingvo.
merkredon la 13an de februaro: Oscar Hughes (GB) pri temo rilate al lingvoj).
merkredon la 27an de februaro: Bernard- Regis Larue pri MARSO.
Bonvolu kontroli la evoluon de nia kalendaro sur nia retejo: *http://www.esperantobruselo.org*

GENT- La Progreso (http://www.esperanto.be/gent)
Clubvergadering in ons lokaal La Progreso, Peter Benoitlaan, 117 9050 Gentbrugge: Iedere vierde vrijdag van de maand om 20.00 uur.
Inlichtingen bij Katja Lödör, tel. 09 / 230 16 77.
Vrijdag 25 januari: Jaarvergadering met hapje en drankje
Woensdag 13 februari: Op radio Urgent FM (ook te beluisteren op het internet)
12.30 uur: Gesprek met Luc Derijcke, maker van de voorstelling Esperanto,
13.00 uur tot 14.00 uur: Interview met leden van La Progreso
20.00 uur: **Toneelvoorstelling** van het Nieuwstedelijk onder leiding van Lucas Derycke over de botsing van idealen en realiteit, met de titel "Esperanto"
Deze gaat door in **NTGent Arca**
Op https://www.ntgent.be/nl/producties/esperanto en https://vimeo.com/300450254 vind je meer info.
Esperanto speelt een belangrijke rol in de voorstelling.
Vrijdag 22 februari: Voordracht door Yves Nevelsteen over "Het verzamelen van ontleende Esperanto-woorden in de bedrijfswereld" en het boek dat hij daarover publiceerde.

KALMTHOUT- La Erikejo
http://users.telenet.be/La.Erikejo/index.htm
https://laerikejo.wordpress.com/
Onze bijeenkomsten gaan normaal door in het Parochiecentrum Heide-Kalmthout, Heidestatieplein, derde donderdag van de maand, tussen 19.30 uur en 21.30 uur.
Onze bijeenkomsten gaan normaal door in het Parochiecentrum Heide-Kalmthout, Heidestatieplein, derde donderdag van de maand, tussen 19.30 uur en 21.30 uur.
Donderdag17 januari: Kasverslag en jaarverslag 2018, en verkiezing nieuw bestuur. Vervolgens vertelt Mireille over haar deelname aan het *Beneluksa Kongreso* in het vakantiecentrum Bosberg te Houthalen.
Donderdag 21 februari: Nicky geeft een lezing over haar reizen, door, voor en met Esperanto. Details kennen we nog niet, maar de vertelster kennende, wordt het zeker boeiend.

KORTRIJK- Koninklijke Esperantogroep La Konkordo
(www.esperanto-kortrijk.info)
Bijeenkomsten in het Groeningeheem, Passionistenlaan 1 te Kortrijk elke vierde dinsdag van de maand van 19.30 uur tot 21.30 uur. Indien de vierde dinsdag een feestdag is, dan op de derde dinsdag.
Bezoek het Fonds Vanbiervliet: Iedereen is de eerste en derde donderdag van de maand welkom vanaf 10.30 uur in de stadsbibliotheek van Kortrijk, Leiestraat 30 (aanmelden in de discotheek, kelderverdieping).
Gelieve indien mogelijk het bezoek vooraf te melden aan fonds.vanbiervliet@gmail.com.
Roland Rotsaert roland.rotsaert@gmail.com 0494-543286
https://sites.google.com/site/esperantokortrijk/

LEUVEN-Vespero 3000 (esperanto3000.be)
Bijeenkomsten in het Cultureel Centrum Romaanse Poort, Brusselsestraat 63, 3000 Leuven, tweede woensdag van de maand om 19.45 uur; de lezingen beginnen om 20.00 uur.
Woensdag 9 januari: Discussieavond – thema"s duiken ter plaatse op.
Woensdag 13 februari: voordrachtavond
Zaterdag 16 februari: " Vormidabel " Leuvense vormingsverenigingen stellen zich voor. Expositie en inleidende sessie over Esperanto.

OOSTENDE -La Konko (http://www.lakonko.be)
In Ontmoetingscentrum De Boeie, Kerkstraat 35.
Elke maandag 14.00 uur tot 15.45 uur: Gespreksnamiddag voor gevorderden.
Elke maandag 16.00 uur tot 17.00 uur: Esperantocursus beginners (niet op 21 mei).
maandag 7 januari om 16.00 uur: Nieuwjaarsviering met hapje en drankje in Cafetaria OC De Boeie
maandag 28 januari om 17.00 uur: Bestuursvergadering.
maandag 25 februari om 17.00 uur: Bestuursvergadering.
Meer info Flory Witdoeckt, flory2@witdoeckt.be,
Tel 059 702914

PEER- Limburga Esperanto Asocio (http://www.esperanto.be/limburg)
De Limburgse Esperanto Vereniging (LEV) organiseert activiteiten in het Cultuurcentrum "t Poorthuis, Zuidervest 2A Peer.
Info: henri.schutters@skynet.be
Donderdag 31 januari: Voordracht over de sterrenhemel door Emiel Vanderfeesten. Afhankelijk van het weer in Genk of Peer.
Zaterdag 28 februari: Gastspreker: Tuŝka, sekretaris TEJO.

TURNHOUT
Wekelijks samenkomst op donderdag voormiddag tijdens het schooljaar.
Activiteiten: praten, lezen met gebruik van *Horizontaal* en *Monato*.
Contact: Maria Dom, de.groot-dom@telenet.be

VERDAJ SKOLTOJ
(www.verdajskoltoj.net)
De Verdaj Skoltoj (Groene Scouts) bieden scouting zonder grenzen in het Esperanto aan. De deelnemers zijn tussen de 11 en 17 jaar. Ze komen uit Brussel, Vlaanderen, Wallonië, Frankrijk, Nederland, Luxemburg, Duitsland en soms zelfs van verder! We komen 6 tot 7 weekends per jaar samen en organiseren een kamp van één week in de zomer. Iedereen is welkom, het eerste weekend is gratis! Voorkennis van het Esperanto is niet noodzakelijk.
PEKO 2019 van 18 tot 22 april in Simmerath, Duitsland
zie http://verdajskoltoj*net/peko/

De Verdaj Skoltoj (Groene Scouts) ofertas Esperantan skoltismon sen limoj. La partoprenantoj estas inter 11 kaj 17 jaraj. Ili venas el Bruselo, Flandrio, Valonio, Francio, Nederlando, Luksemburgo, Germanio kaj kelkfoje eĉ de pli malproksime!
Ni renkontiĝas 6 ĝis 7 semajnfinojn dum unu jaro kaj organizas kampadon dum unu semajno en la somero. Ĉiu bonvenas, la unua semajnfino estas senpaga! Komencantoj bonvenas.
PEKO 2019 de la 18a ĝis la 22a de aprilo en Simmerath, Germanio
Vidu http://verdajskoltoj*net/peko/

Horizon-TAAL
Tweemaandelijks tijdschrift / ISSN - 0772 - 540
Vlaamse Esperantobond vzw
Lange Beeldekensstraat 169, BE- 2060 Antwerpen
Afgiftekantoor 260 Antwerpen X - Erkenningsnummer P004200

BB-PP
BELGIË(N)-BELGIQUE

Contactadressen in Nederland

http://esperanto-nederland.nl/ned/regionale-groepen.php#alkmaarAlkmaar

ALKMAAR
Tiny Droge, Grevelingen 130, NL-1826 AR Alkmaar,
tel. +31(0)725 610 349.
Tiny.droge@esperanto-nederland.nl

EINDHOVEN
Jeannette Bosse, Veld. Montgomerylaan 361, NL-5612 BH Eindhoven
tel.+31(0)402 113 344, jeannette.bosse@tiscali.nl

NOORD-NEDERLAND
Ineke Emmelkamp Arubastraat 12, NL-9715 RW Groningen, tel. +31(0)50 505 718 842, info@esperanto-nederland.nl

HAARLEM
Bert De Wit Houtvaartkade 21, NL-2111 BR Aerdenhout.
tel. +31(0)235 242 643
ajf.dewit@ziggo.nl Ook voor mondelinge cursussen

HELMOND
Toine Gremmen, Nassaustraat 3, NL-5707 HL Helmond tel. +31(0)492 544 472, info@twangremmen.nl

NIJMEGEN
Klubo Zamenhof,Jan Bemelmans, Zwanenveld 2287, NL-6538 PS Nijmegen, tel. +31(0)243 882 926
jan.bemelmans2@gmail.com

Andere nuttige adressen

Vlaamse Esperantobond / Flandra EsperantoLigo
Lange Beeldekensstraat 169, BE- 2060 Antwerpen, tel. 03 234 34 00
info@fel.esperanto.be, www.esperanto.be

ILEI-Belgio (Esperanto-leraars): Marc Cuffez, Elisabethlaan 295, BE-8400 Oostende, tel.: 0486 36 23 65, flandrio@hotmail.com

Verdaj Skoltoj
ruelle de Thuin 20, BE-6540 Lobbes, tel. 071 16 53 95 kaj 0485 517 552; info@verdajskoltoj.net, www.verdajskoltoj.net

Association pour l"Espéranto,
p/a Jean-Pol Sparrenberg, Ruelle de Thuin 20, BE-6540 Lobbes,
tel.: 0475 27 23 19, jpsparrenberg@gmail.com

Esperantista Brusela Grupo vzw (EBG)
sekretariejo: p/a Yves De Keyzer, Perkstraat 78, BE-1630 Linkebeek
tel.: 0498 04 00 95; sekretario@esperantobruselo.org
Françoise Pellegrin, Eiklaan 14, BE-1640 Sint-Genesius-Rode

Esperanto Nederland, secretaris, Pieter Engwirda
Wighenerhorst 49, NL-6603 KH Wijchen,Tel.+31(0)24 645 51 33
sekretario@esperanto-nederland.nl

Hoofdkantoor van de Esperanto Wereldvereniging/Centra Oficejo de UEA Nieuwe Binnenweg 176, NL-3015 BJ Rotterdam,
tel.: +31(0)104 361 044, uea@co.uea.org

Bestuursleden van FEL

Voorzitter:	Ivo Vercammen
Secretaris:	Ben Indestege
Penningmeester:	Kevin de Laet
Bestuursleden:	Eddy Van den Bosch, Nicky Janssen en Johan Van Eenoo

Contactadressen in Vlaanderen

ANTWERPEN
Esperanto-Antwerpen, p/a Lange Beeldekensstraat 169, BE-2060 Antwerpen, tel. 03 / 234 34 00, esperanto-antwerpen@esperanto.be
La Verda Stelo: Ella Strug (voorzitter)

BRUGGE
Paco kaj justeco, Heidi Goes, Assebroeklaan 2, BE-8310 Brugge,
tel. 050 / 67 51 78, heidi.goes@gmail.com

GENT
La Progreso, Katja Lödör, Peter Benoitlaan 117, BE-9050 Gentbrugge,
tel. 09 230 16 77, gent@esperanto.be

KALMTHOUT
La Erikejo, Mireille Smet-Storms, Douglaslaan 14, BE-2950 Kapellen,
tel.: 03 / 666 83 19, mireillestorms@hotmail.com

KORTRIJK
La Konkordo, Piet Glorieux, Pastoor Blanckestraat 8 bus 0201,
BE-8610 Kortemark, tel.: 051 / 62 39 28, piet.glorieux@gmail.com,
Jean-Pierre Allewaert, Tarwelaan 10, BE-8500 Kortrijk,
tel. 056 20 07 96, esperantokortrijk@hotmail.com

LEUVEN
Esperanto 3000, Ivo Schenkel, Karekietenlaan 14, BE-3010 Kessel-Lo
tel. 016 89 04 80 kaj 0486 39 28 02 ivo.schenkel@telenet.be

LIMBURG
Limburgse Esperantovereniging
Henri Schutters, Panhovenstraat 10, BE-3930 Peer,
tel. 011 63 55 92, henri.schutters@skynet.be

OOSTENDE
La Konko, Anne Brabant, anne.brabant@telenet.be
Marc Cuffez, Elisabethlaan 295, BE-8400 Oostende,
tel. 0486 36 23 65, flandrio@hotmail.be

ROESELARE / TIELT zie **KORTRIJK**

TIENEN
Esperanto Numismatiek Vereniging (ENA)
Info: Bert Boon,, Merelhof 8, BE-3300 Tienen,
tel. en fax: 0472 73 48 30 mailto:bert.boon@skynet.be

TURNHOUT
Maria Dom, Tuinbouwstraat 14, BE-2300 Turnhout,
tel. 014 41 72 92, de.groot-dom@telenet.be

Met steun van de Vlaamse Gemeenschap: giften van minstens 40 euro zijn fiscaal aftrekbaar van belastbaar inkomen